

Česká zemědělská univerzita v Praze

Provozně ekonomická fakulta

Katedra psychologie

Diplomová práce

Psychologické a sociální aspekty nezaměstnanosti

Bc. Tereza Krůželová

© 2018 ČZU v Praze

ČESKÁ ZEMĚDĚLSKÁ UNIVERZITA V PRAZE

Provozně ekonomická fakulta

ZADÁNÍ DIPLOMOVÉ PRÁCE

Bc. Tereza Krůželová

Hospodářská a kulturní studia

Název práce

Psychologické a sociální aspekty nezaměstnanosti

Název anglicky

Psychological and social aspects of unemployment

Cíle práce

Cílem práce je popsat a analyzovat vliv nezaměstnanosti na psychické i fyzické zdraví a sociální status člověka. Dílčím cílem výzkumu je deskripce vyrovnávání se se statutem nezaměstnaného z různých úhlů pohledu a interpretace využívaných strategií.

Metodika

Teoretická část spočívá v kritické analýze odborné literatury. Zaměřuje se na vysvětlení pojmů, které souvisejí s nezaměstnaností, jejím vývojem v ČR, politikou zaměstnanosti apod. Dále se zabývá dopady nezaměstnanosti jak na jednotlivce tak i na společnost.

Praktická část bude vypracována na základě dotazníkového šetření. Dotazníkové šetření bude provedeno s nezaměstnanými evidovanými na Úřadě práce hlavního města Prahy – Pobočka v Praze 5 a dalšími nezaměstnanými osobami. Na základě statistické analýzy získaných odpovědí dojde k verifikaci či falzifikaci stanovených hypotéz. Závěr práce se bude věnovat zhodnocení zjištěných výsledků a vlastním doporučením.

Doporučený rozsah práce

70 – 80 str.

Klíčová slova

nezaměstnanost, prevence nezaměstnanosti, psychologické aspekty nezaměstnanosti, sociální aspekty nezaměstnanosti

---

Doporučené zdroje informací

BUCHTOVÁ, B., ŠMAJS, J., BOLELOUCKÝ, Z. *Nezaměstnanost. 2. přepracované a aktualizované vyd.* Praha: Grada Publishing, 2013. ISBN 978-80-247-4282-3

KEBZA, V. *Psychosociální determinanty zdraví.* Praha: Academia, 2005. ISBN 80-200-1307-5.

NAKONEČNÝ, M. *Psychologie osobnosti.* Praha: Academia, 2009. ISBN 978-80-200-1680-5.

NĚMEC, O., KOTÝNKOVÁ, M. *Lidské zdroje na trhu práce: vývoj a tendence v souvislosti se vstupem České republiky do EU.* Praha: Professional Publishing, 2003. ISBN 80-86419-48-7.

ŠTIKAR, J. *Psychologie ve světě práce.* V Praze: Karolinum, 2003. ISBN 80-246-0448-5.

Předběžný termín obhajoby

2017/18 LS – PEF

Vedoucí práce

Mgr. Hana Chýlová, Ph.D.

Garantující pracoviště

Katedra psychologie

Elektronicky schváleno dne 13. 11. 2017

PhDr. Pavla Rymešová, Ph.D.

Vedoucí katedry

Elektronicky schváleno dne 14. 11. 2017

Ing. Martin Pelikán, Ph.D.

Děkan

V Praze dne 17. 03. 2018

Čestné prohlášení

Prohlašuji, že svou diplomovou práci "Psychologické a sociální aspekty nezaměstnanosti" jsem vypracovala samostatně pod vedením vedoucího diplomové práce a s použitím odborné literatury a dalších informačních zdrojů, které jsou citovány v práci a uvedeny v seznamu použitých zdrojů na konci práce. Jako autorka uvedené diplomové práce dále prohlašuji, že jsem v souvislosti s jejím vytvořením neporušil autorská práva třetích osob.

V Praze dne 28.3.2018

Poděkování

Ráda bych touto cestou poděkovala svým vedoucím prof. PhDr. Vladimíru Kebzovi, CSc. a PhDr. Haně Chýlové, Ph.D. za jejich rady, připomínky, ochotu a odborný dohled při zpracovávání předkládané diplomové práce.

Psychologické a sociální aspekty nezaměstnanosti

Abstrakt

Předkládaná diplomová práce se zabývá problematikou dopadů nezaměstnanosti na psychické i fyzické zdraví člověka. Teoretická část práce obsahuje charakteristiku nezaměstnanosti, základní pojmy a trh práce. Dále se zabývá již zmíněnými dopady nezaměstnanosti a způsoby, jakými se stát snaží nezaměstnaným pomoci. Empirická část práce obsahuje vlastní výzkum, který byl proveden metodou dotazníkového šetření. Výsledky výzkumu slouží ke statistickému testování stanovených hypotéz a jejich následné verifikaci či falzifikaci. Dále práce zahrnuje zhodnocení výsledků výzkumu doplněné o výpovědi dvou respondentů, které byly získány pomocí hloubkových rozhovorů. V závěru jsou uvedena vlastní doporučení.

Klíčová slova: nezaměstnanost, prevence nezaměstnanosti, psychologické aspekty nezaměstnanosti, sociální aspekty nezaměstnanosti

Psychological and Social Aspects of Unemployment

Abstract

The following thesis addresses the impact of unemployment on mental and physical health. Theoretical section describes characteristics of unemployment, basic terms and the labour market. It also deals with the effects of unemployment and ways in which the state seeks to help the unemployed. Empirical part of the thesis contains primary research, conducted by using the questionnaire survey method. The research results serve for statistical testing of asserted hypotheses and their subsequent verification or falsification. In addition, the work includes an evaluation of research results, supplemented by testimonies of two respondents, which were obtained through in-depth interviews. In conclusion recommendations are presented.

Keywords: unemployment, unemployment prevention, psychological aspects of unemployment, social aspects of unemployment

Obsah

1 Úvod	12
2 Cíl práce a metodika	14
2.1 Cíl práce	14
2.2 Metodika	15
3 Teoretická východiska	18
3.1 Práce a její význam pro člověka.....	18
3.1.1 Charakteristika nezaměstnanosti.....	18
3.1.2 Přirozená míra nezaměstnanosti	20
3.1.3 Druhy nezaměstnanosti.....	20
3.1.3.1 Frikční nezaměstnanost	20
3.1.3.2 Cyklická nezaměstnanost	20
3.1.3.3 Strukturální nezaměstnanost.....	21
3.1.4 Fáze nezaměstnanosti	22
3.1.5 Vývoj nezaměstnanosti v ČR.....	24
3.2 Rizikové skupiny.....	26
3.2.1 Osoby se zdravotním postižením	27
3.2.2 Absolventi škol a mladiství.....	28
3.2.3 Uchazeči o zaměstnání starší 50 let	29
3.2.4 Osoby dlouhodobě nezaměstnané.....	29
3.2.5 Těhotné ženy a lidé, pečující o dítě do 15 let věku.....	29
3.3 Důsledky nezaměstnanosti	29
3.3.1 Sociálně-psychologické výzkumy nezaměstnanosti.....	30
3.3.2 Vnímání času	31
3.3.3 Sociální depreciace	32
3.3.4 Rodinný život.....	32
3.4 Význam práce.....	32
3.4.1 Strategie nezaměstnaných.....	34
3.4.2 Vliv nezaměstnanosti na život člověka.....	35
3.5 Dopady nezaměstnanosti na fyzické zdraví	36
3.6 Dopady nezaměstnanosti na psychické zdraví.....	38
3.6.1 Psychologický intervenční program pro nezaměstnané.....	40
3.6.2 Nezaměstnanost a sociálně patologické jevy.....	41
3.6.3 Poruchy osobnosti.....	41
3.6.4 Pozitivní myšlení a optimismus.....	43
3.7 Státní politika zaměstnanosti.....	44

4 Vlastní práce	47
4.1 Příprava výzkumu.....	47
4.2 Sběr dat.....	47
4.3 Výsledky dotazníkového šetření	49
4.3.1 Demografické údaje	49
4.3.2 Vliv nezaměstnanosti	53
4.3.3 Postoj k úřadům práce.....	57
4.4 Statistické testování hypotéz	60
4.4.1 Hypotéza č. 1.....	60
4.4.2 Hypotéza č. 2.....	63
4.4.3 Hypotéza č. 3.....	64
4.4.4 Hypotéza č. 4.....	66
4.4.5 Hypotéza č. 5.....	68
4.4.6 Hypotéza č. 6.....	69
4.4.7 Hypotéza č. 7.....	71
5 Výsledky a diskuse	73
5.1 Zhodnocení výsledků	73
5.2 Diskuze.....	78
6 Závěr.....	80
7 Seznam použitých zdrojů.....	82
8 Přílohy	85

Seznam obrázků

Obrázek 1 - Harrisonův cyklus	39
-------------------------------------	----

Seznam grafů

Graf 1 - Pohlaví respondentů	49
Graf 2 - Věkové rozložení respondentů	50
Graf 3 - Struktura vzdělání respondentů	50
Graf 4 - Struktura respondentů dle rodinného stavu	51
Graf 5 - Struktura respondentů dle počtu dětí.....	52
Graf 6 - Struktura respondentů dle bydlení.....	52
Graf 7 - Struktura respondentů dle délky nezaměstnanosti	53
Graf 8 - Struktura respondentů dle spokojenosti s předchozím zaměstnáním	53
Graf 9 - Vliv nezaměstnanosti na finanční situaci	54
Graf 10 - Vliv nezaměstnanosti na fyzické zdraví	55
Graf 11 - Vliv nezaměstnanosti na psychické zdraví.....	55
Graf 12 - Jevy spojené s vypořádáváním se s nezaměstnaností.....	57
Graf 13 - Důvody registrace na Úřadě práce	57

Graf 14 - Motivace v hledání zaměstnání	58
Graf 15 - Kritéria výběru zaměstnání	59

Seznam tabulek

Tabulka 1 - Hypotéza č. 1 - Skutečné a marginální četnosti	60
Tabulka 2 - Hypotéza č. 1 - Teoretické četnosti	61
Tabulka 3 - Hypotéza č. 1 - Upravené četnosti.....	61
Tabulka 4 - Hypotéza č. 1 - Upravené četnosti.....	61
Tabulka 5- Hypotéza č. 1 - Testové kritérium	62
Tabulka 6 - Hpotéza č. 2 - Skutečné četnosti	63
Tabulka 7 - Hypotéza č. 2 - Teoretické četnosti	64
Tabulka 8 - Hypotéza č. 2 - Testové kritérium	64
Tabulka 9 - Hypotéza č. 3 - Skutečné četnosti	65
Tabulka 10 - Hypotéza č. 3 - Teoretické četnosti	65
Tabulka 11 - Hypotéza č. 3 - Upravené teoretické četnosti.....	65
Tabulka 12 - Hypotéza č. 3 - Testové kritérium	66
Tabulka 13 - Hypotéza č. 4 - Skutečné četnosti	67
Tabulka 14 - Hypotéza č. 4 - Teoretické četnosti	67
Tabulka 15 - Hypotéza č. 4 - Testové kritérium	67
Tabulka 16 - Hypotéza č. 5 - Skutečné četnosti	68
Tabulka 17 - Hypotéza č. 5 - Teoretické četnosti	68
Tabulka 18 - Hypotéza č. 5 - Upravené skutečné četnosti.....	68
Tabulka 19 - Hypotéza č. 5 - Upravené teoretické četnosti.....	69
Tabulka 20 - Hypotéza č. 5 - Testové kritérium	69
Tabulka 21 - Hypotéza č. 6 - Skutečné četnosti	70
Tabulka 22 - Hypotéza č. 6 - Teoretické četnosti	70
Tabulka 23 - Hypotéza č. 6 - Upravené skutečné četnosti.....	70
Tabulka 24 - Hypotéza č. 6 - Upravené teoretické četnosti.....	70
Tabulka 25 - Hypotéza č. 6 - Testové kritérium	71
Tabulka 26 - Hypotéza č. 7 - Skutečné četnosti	71
Tabulka 27 - Hypotéza č. 7 - Teoretické četnosti	71
Tabulka 28 - Hypotéza č. 7 - Testovací kritérium	72

1 Úvod

Práce byla odnepaměti nedílnou součástí lidského života. Podoba a struktura práce se během let, díky zlepšování technologií, neustále mění, její důležitost však nikoli. Práce není pouze prostředkem k získávání prostředků, potřebných k důstojné existenci. Je také klíčovým prvkem socializace, spoluutváří naši osobnost, pomáhá nám získat sociální statut a vazby. Mít dobré zaměstnání v dnešní době není povinností, nýbrž výsadou. Je tedy zřejmé, že ztráta tak důležitého aspektu lidského života představuje pro člověka často velký problém.

Fenomén nezaměstnanosti se začal v plné síle objevovat již ve 30. letech v období hospodářské krize. Každý člověk vnímá nejrůznější životní situace odlišně, každý životní příběh je jiný. Avšak studiem odborné literatury lze zpozorovat jisté vzorce chování které se u člověka objevují v případě ztráty zaměstnání. Právě tyto vzorce a zobecněné strategie nezaměstnaných jsou popsány v předkládané diplomové práci.

Ztráta zaměstnání je mnohdy srovnávána se ztrátou blízkého člověka, jedná se o značný zásah do života člověka. Nezaměstnanost, zejména ta dlouhodobá, má vliv nejen na finanční situaci ale také na hladinu stresu, sebevědomí, sebereflexi, vztahy s blízkými i přáteli, sociální status nebo průběh různých nemocí.

Nezaměstnanost je problémem nejen pro jedince, ale i pro celou společnost. Vysoká míra nezaměstnanosti značí špatně fungující trh práce, tedy velký problém pro hospodářství. Státní aparát se tedy snaží používat různé nástroje k aktivaci dlouhodobě nezaměstnaných, a hlavně k prevenci nezaměstnanosti. Pověřené pobočky Úřadu práce České republiky ve spojení s dotovanými projekty z Evropského sociálního fondu se snaží vytvořit takové prostředí, ve kterém má každý občas šanci najít si adekvátní pracovní místo.

Předložená diplomová práce se zabývá právě tím, jak člověk reaguje při ztrátě zaměstnání, případně jak se vyrovnává s životem nezaměstnaného. Jejím cílem je odhalit, jaký vliv má ztráta zaměstnání na život člověka, zdali se nezaměstnanost jakkoli projevuje na fyzickém zdraví, duševní pohodě či sociálním životě jedince. Dále se tato práce zabývá otázkou, jak je možné tuto situaci efektivně řešit.

Diplomová práce se sestává z části teoretické a praktické. Teoretická část se zabývá pojmem nezaměstnanost, jejími druhy, vývojem, trhem práce a dalšími pojmy, které

s nezaměstnaností souvisí. Analyzuje dopady nezaměstnanosti na nejrůznější aspekty lidského života. Praktická část obsahuje výsledky provedeného dotazníkového šetření a dvou hloubkových rozhovorů. Na základě výsledků dotazníkového šetření došlo k verifikaci či falzifikaci předem stanovených hypotéz. Závěr práce se věnuje rekapitulaci výsledků výzkumu a vlastním doporučením.

2 Cíl práce a metodika

2.1 Cíl práce

Výstupem práce je zpracování fenoménu dnešní společnosti – nezaměstnanosti. Cílem práce je popsat a analyzovat vliv nezaměstnanosti na psychické i fyzické zdraví a sociální status člověka. Dílčím cílem výzkumu je deskripce vyrovnávání se se statutem nezaměstnaného z různých úhlů pohledu a interpretace využívaných strategií.

V rámci výzkumu, který bude probíhat pomocí dotazníkového šetření na vybraném kontaktním pracovišti Úřadu práce, budou zjišťovány dopady nezaměstnanosti na život člověka. Na základě statistické analýzy získaných odpovědí dojde k verifikaci či falzifikaci stanovených hypotéz, které znějí následovně:

- **H1: Délka nezaměstnanosti má vliv na fyzické zdraví jedince**
- **H2: Rodinná situace nezaměstnaného má vliv na psychiku jedince**
- **H3: Pohlaví má vliv na způsob vyrovnávání se s nezaměstnaností**
- **H4: Věk respondenta má vliv na zdroj jeho sociální opory**
- **H5: Věk respondenta má vliv na motivátory hledání zaměstnání**
- **H6: Délka nezaměstnanosti má vliv na důvod registrace respondenta na ÚP**
- **H7: Pociťovaná povinnost být zaměstnán má vliv na důvody přijetí zaměstnání**

Pro doplnění výše zmíněného kvantitativního výzkumu bude práce rozšířena o dva hloubkové rozhovory, které budou uskutečněny pomocí techniky polostandardizovaného rozhovoru-interview. Témata rozhovoru budou stanovena tak, aby korespondovala s obsahem dotazníku. Respondenti tak budou mít možnost vyjádřit se k problematice nezaměstnanosti vlastními slovy a pomohou pochopit a doplnit výsledky dotazníkového šetření.

Pro uskutečnění rozhovorů jsou stanoveny následující otázky:

- Jak dlouho jste nezaměstnaný?
- Co bylo důvodem ukončení Vašeho předchozího zaměstnání?
- Jak byste popsal/a vliv nezaměstnanosti na Váš život?
- Jakým způsobem si snažíte najít zaměstnání?
- Co je pro Vás klíčové při rozhodování, zdali pracovní nabídku přijmete?
- Jak byste ohodnotil/a činnost Úřadů práce?
- Proč si hledáte zaměstnání?

Dílní výzkumné otázky jsou obecného charakteru, slouží pouze k nastínění témat, kterými by se měl rozhovor ubírat. Pro dosažení lepšího výsledku budou použity i doplňující otázky.

2.2 Metodika

Předkládaná diplomová práce je rozdělena na dva celky – teoretickou a praktickou část. Teoretická část spočívá v kritické analýze prostudované odborné literatury. Zaměřuje se na vysvětlení pojmů, které souvisejí s nezaměstnaností a fungováním trhu práce. Dále popisuje dopady nezaměstnanosti na psychiku člověka, jeho fyzické zdraví a také jeho postavení ve společnosti a zkoumá, jak ztráta zaměstnání ovlivňuje mezilidské vztahy. Osvětluje, jak jsou definovány rizikové skupiny, jaké strategie nezaměstnaní volí a jaké patologické chování může s nezaměstnaností souviset.

Analytická část práce se opírá o poznatky získané studiem odborné literatury. Na základě těchto poznatků byly stanoveny hypotézy, které korespondují s cílem práce. Účelem výzkumné části diplomové práce je realizace dotazníkového šetření. Dotazníkové šetření je výhodné, pokud je cílem získat informace od širokého spektra lidí.

Dotazník bude mít papírovou formu a bude distribuován přímo na půdě Úřadu práce ČR – kontaktní pracoviště Praha 5. Budou jej tvořit otázky uzavřené, polootevřené i

otevřené. Otevřené otázky slouží k tomu, aby bylo možné při zpracovávání získaných dat vytvořit co nepřihodnější škály, polootevřené otázky zase nabízí respondentovi několik nejpravděpodobnějších možností odpovědi ale také možnost, dopsat cokoli co chybí. Dotazník bude obsahovat otázky identifikační, filtrační i meritorní (Řezanková, 2007).

V první části dotazníku respondent nalezne otázky typu: pohlaví, věk, rodinná situace a další demografické údaje. Tento soubor otázek bude číslován odlišným způsobem nežli zbytek dotazníku, aby počet otázek působil menší. Druhá část dotazníku se bude věnovat otázkám, týkajícím se přímo stanovených hypotéz a cílů výzkumu. Budou zde tedy otázky týkající se vlivu zaměstnanosti na psychické i fyzické zdraví, změn finanční situace, sociálních vazeb atd. Závěr dotazníku bude obsahovat otázky, které souvisejí s tím, jak respondent vnímá a hodnotí činnost Úřadu práce.

Kompletní dotazník nejprve projde pilotáží. Cca 15 respondentů jej bude mít možnost vyplnit a vyhodnotit jeho funkčnost. Na základě zpětné vazby z pilotáže budou provedeny změny, pokud bude potřeba, například přeformulování otázek, jejich redukce či grafické změny (Disman, 2011). Finální verze dotazníku bude vytisknuta, a i s úvodními slovy (prosba o vyplnění a zdůvodnění výzkumu) bude distribuována přímo v terénu.

K určení vzorku respondentů bude použit výběr na základě úsudku a dosažitelnosti, který je vhodný pro účely diplomové práce (Kozel, 2006). Dotazník tedy bude předán každému uchazeči na Úřadě práce, který bude ochoten jej vyplnit. Po dosažení relevantního počtu dotazníků, budou vyřazeny ty, které nejsou vyplněny správně či nemají zodpovězeny všechny otázky. Data ze správně vyplněných dotazníků budou převedena do shrnující tabulky. Veškerá získaná data pak poslouží k verifikaci či falzifikaci stanovených hypotéz.

Závislost kvalitativních znaků lze zkoumat jejich přenesením do asociačních či kontingenčních tabulek. Asociační tabulky lze použít, pokud znak nabývá dvou obměn, v takovém případě se nazývá alternativní. Nabývá-li znak více obměn, jedná se o znak množný, který se zachycuje pomocí kontingenční tabulky (Svatošová, Kába, 2016).

Při testování hypotéz lze použít dva druhy testů. Jedním z nich χ^2 test nezávislosti, dalším je Fisherův faktoriálový test. To, jaký test bude použit, závisí na rozsahu

zkoumaného souboru. Pokud je soubor větší než 40, automaticky bude použit χ^2 test, naopak pokud je menší než 20 závislost bude zjišťována pomocí Fisherova faktoriálního testu. Pokud se rozsah souboru nachází mezi 20 a 40, záleží výběr testu na vypočtených očekávaných četnostech (Svatošová, Kába, 2016).

Pro účely této diplomové práce bude použit χ^2 test nezávislosti, jelikož velikost souboru bude pravděpodobně větší než 40. Zápis vzorce tohoto testu je následující:

$$\chi^2 = \sum \sum \frac{(\mathbf{n}_{ij} - \mathbf{n}_{oj})^2}{\mathbf{n}_{oj}}$$

Zdroj: Svatošová, Kába. 2016, s. 14

Kromě výsledků statistického testování budou výsledky dotazníkového šetření zobrazeny také pomocí grafů a tabulek. Grafické zobrazení napomůže poukázat na určité trendy a vyvodit obecné závěry, které doplní výsledky testování hypotéz.

3 Teoretická východiska

Teoretická část této diplomové práce se zabývá obecným pojetím pojmu nezaměstnanost. Věnuje se jejím druhům, příčinám, vývoji nezaměstnanosti v ČR. Dále vysvětluje pojem trh práce a další koncepty, které nezaměstnanost ovlivňují.

3.1 Práce a její význam pro člověka

Každý tvor na planetě má v sobě zabudovaný instinkt, který mu říká, že má nějakým způsobem měnit prostředí kolem sebe ve snaze získat potravu a zajistit si své místo na světě. Stejnou potřebu má i člověk. Díky naší inteligenci se však naše činnost již tisíce let neomezuje na prosté hledání potravy a úkrytu. Každý člověk má od přírody potřebu konat takovou činnost, která jemu i jeho okolí přinese užitek a uznání. Tomuto fenoménu se říká práce (Možný 2002). Účelem práce není pouhé vyrábění statků či poskytování služeb. Práce slouží také k navazování kontaktů a přátelství a budování sociálního kapitálu (Buchtová, Šmajš, Boleloucký 2013).

Práce nám umožňuje vydobýt si své místo pod sluncem, dává nám smysl a je zdrojem prostředků, díky nimž si můžeme zajistit naplněný a spokojený život. „*Práce je důležitou podmínkou důstojné existence člověka*“ (Buchtová, 2013, str. 49). Díky Práci se můžeme seberealizovat, začlenit se do společnosti a uspokojit naše touhy po uznání či úctě. Ztrátu tak důležitého aspektu našeho života lze tak považovat za velmi traumatizující a zničující (Buchtová, Šmajš, Boleloucký, 2013).

V ideálním světě by každý, kdo a chce a může pracovat, měl možnost nalézt si adekvátní zaměstnání. Každý by mohl pracovat na takové pozici, která by jej uspokojovala, kde by se mohl realizovat a která by mu zároveň poskytla dostatek finančních prostředků pro kýžený životní styl. Nežijeme však v utopii, a tak existuje velké množství osob, které pracují na místech, která jim nevyhovují, či nemají práci vůbec (Mareš, 2002).

3.1.1 Charakteristika nezaměstnanosti

K vysvětlení pojmu nezaměstnanost existuje nepřehledné množství definic. Klíčové v přístupu k nezaměstnanosti je fakt, že každý, kdo pracuje, nemusí být nutně zaměstnaný, a zároveň ne každý, kdo nepracuje, nemusí být nezaměstnaný (Mareš, Sirovátka, 2003).

Pro začátek je nutné, vymezení pojmů: ekonomicky aktivní a ekonomicky neaktivní člověk. Ekonomicky neaktivní osobu lze definovat jako člověka, který pro společnost nevykonává žádnou práci, nebo za ni neodstává odměnu na smluveném základě. Takový člověk tedy práci nemá a z různých důvodů ji ani nehledá. Takoví lidé se tedy nepočítají mezi nezaměstnané. Aby byl člověk považován za nezaměstnaného, musí být schopen práci vykonávat a také ji musí aktivně hledat, musí tedy být ekonomicky aktivní.

Nezaměstnaní jsou dle Mezinárodní organizace práce definováni jako osoby ve věku minimálně 15 let, kteří si aktivně hledají práci, v současné době nejsou v žádném placeném zaměstnání ani sebezaměstnání a jsou schopni a ochotni nastoupit do práce do dvou týdnů. V České republice figuruje kromě spodní věkové hranice také horní, která dle Eurostatu¹ činí 74 let. Pokud tedy někdo nesplní, byť jen jedinou výše zmíněnou podmínku, nelze jej dle legislativy České republiky považovat za nezaměstnaného (Eurostat, 2017). Kotýnková a Němec (2003) tuto definici doplňují a tvrdí, že za nezaměstnanou osobu lze považovat každého, kdo se nachází v evidenci na Úřadě práce. Toto tvrzení však není směrodatné, neboť v evidenci úřadů se nachází také mnoho osob, které pracovat mohou, ale nechťejí. Stejně tak lze najít osoby, které pracovat chtějí, ale v evidenci úřadů práce je nenajdeme. Výsledky registrované nezaměstnanosti jsou proto zkreslené.

Subjekty, které vstupují na trh práce, jsou tři: zaměstnanci, podnikatelé a stát. Vztah těchto tří faktorů můžeme nazývat tripartita². Obecně lze tento vztah definovat následovně: zaměstnanci mají zájem na co nejvyšších mzdách a co nejvyšší, ideálně plné, zaměstnanosti. Naopak podnikatelé, kteří zde vystupují jako poptávka po práci, chtějí zaměstnancům platit co nejméně a jistá míra nezaměstnanosti je pro ně žádoucí. Nezaměstnanost přirozeně vytváří konkurenci na trhu, díky které mají firmy možnost si vybírat, jaké pracovníky zaměstnat. Úkolem státu je tyto dvě protichůdné síly regulovat a vytvořit takové prostředí, ve kterém nebude mít ani jedna z nich možnost druhou utiskovat. Stát je nucen na makroekonomické úrovni připustit určitou míru nezaměstnanosti, aby byl však tento fakt vykompenzován, je nutné vytvořit řadu opatření, která mají za úkol postarat se o občany bez prostředků.

---

¹ Statistický úřad Evropské Unie

² Rada hospodářské a sociální dohody

Rozlišujeme dva druhy těchto opatření. Jedná se o aktivní a pasivní. Aktivní opatření spočívají ve vykonávání určité činnosti, která má za cíl pomoci nezaměstnaným nalézt vhodné zaměstnání a také se snaží nezaměstnanosti předcházet. Aktivní sociální opatření spočívají v podpoře vytváření pracovních míst pro všechny, udílení daňových úlev pro zaměstnavatele či v pořádání rekvalifikačních kurzů. Pasivní sociální opatření naopak spočívají v prosté finanční podpoře nezaměstnaných (Švarcová 2003).

3.1.2 Přírozená míra nezaměstnanosti

V reálném světě se nelze setkat se stavem, kdy jsou všichni ochotní a schopní lidé zaměstnaní. V každém tržním hospodářství se tedy musí počítat s tzv. přírozenou mírou nezaměstnanosti. Jde o stav, kdy jsou síly, které působí na cenovou a mzdovou inflaci vyrovnané (Jírová, 1999).

Přírozená míra nezaměstnanosti dnes vyjadřuje nejvyšší udržitelnou míru zaměstnanosti a je rovna potenciálnímu produktu země. Pokud ekonomika dosáhne přírozené míry nezaměstnanosti, znamená to, že počet nezaměstnaných odpovídá počtu volných pracovních míst nebo je nižší (Jírová, 1999).

3.1.3 Druhy nezaměstnanosti

Nezaměstnanost může mít různé příčiny i následky. Na základě těchto příčin i průběhu různých případů nezaměstnanost ji můžeme rozdělit následovně:

3.1.3.1 Frikční nezaměstnanost

Frikční nezaměstnanost je spojena s migrací obyvatel mezi jednotlivými zaměstnáními. Tento druh nezaměstnanosti se vyskytuje ve všech ekonomikách a nemá vliv na její sílu. Zahrnuje zejména absolventy škol, kteří si práci teprve hledají, matky na mateřské dovolené a osoby, které se rozhodly opustit stávající zaměstnání a hodlají nastoupit do jiného. Tento druh nezaměstnanosti se také označuje jako *normální* (Kotýnková, Němec, 2003).

3.1.3.2 Cyklická nezaměstnanost

Cyklická nezaměstnanost je způsobena hospodářskými cykly, které nutně vytváří recesi. Pokles ekonomiky s sebou totiž zákonitě přináší také pokles poptávky po statcích a

službách. Důsledkem tohoto poklesu množství, které občané nakupují tak firmy často nejsou schopny „uživit“ ideální množství pracovníků a jsou nuceny propouštět (Kotýnková, Němec, 2003).

3.1.3.3 Strukturální nezaměstnanost

Strukturální nezaměstnanost je důsledkem větších změn národního hospodářství. Jako nejčastější příčinu lze uvést stav, kdy se v jednom odvětví zruší velké množství pracovních míst na jednom území. Příkladem může být důl, ve kterém je zaměstnána velká část obyvatel města. Pokud dojde k jeho uzavření, mnoho horníků se nutně ocitne bez zaměstnání. Nastane tedy situace, kdy se v ekonomice objeví velké množství lidí, mající kvalifikaci, která ale v současné době nenachází na trhu práce uplatnění. Jedinou možností tak zůstává rekvalifikace nebo stěhování do jiného regionu (Kotýnková, Němec, 2003).

Nezaměstnanost lze dělit také z různých jiných hledisek. Dalším druhem nezaměstnanosti může být například **potenciální nezaměstnanost**. Zde se jedná o stav, kdy jsou lidé předurčeni nesplnit vysoké požadavky na kvalifikaci, které se na trhu práce vyskytují. A to ať už z důvodů nízké inteligence či talentu, vlivem prostředí nebo nedostatek sociálního kapitálu. V současné době se také velmi často setkáváme s **nezaměstnaností tzv. technologickou**. Neustále se zdokonalující technika postupně nahrazuje lidský kapitál, a tudíž mnoho zejména manuálních činností vykonávají stroje místo lidí (Mareš, 2002).

Dále můžeme nezaměstnanost dělit na dobrovolnou a nedobrovolnou. **Dobrovolná nezaměstnanost** je důsledkem přetlaku nabídky práce na trhu. Za stavu, kdy je na trhu nabízeno více pracovních míst, nežli je osob, které by je mohly naplnit, má člověk možnost si vybírat. Dobrovolně nezaměstnaní zpravidla hledají takové zaměstnání, které jim nabídne co nejvyšší mzdu a zároveň co nejlepší podmínky k práci. Takto dobrovolně nezaměstnaní lidé tedy často raději zůstanou doma, nežli by šli pracovat za nižší mzdu. Trvání dobrovolné nezaměstnanosti je obecně tím delší, čím vyšší jsou podpory v nezaměstnanosti (Keřkovský, 2004).

V opačném případě, kdy trh práce nenabízí dostatek pracovních míst pro všechny uchazeče, hovoříme o **nezaměstnanosti nedobrovolné**. Lidé jsou v této situaci nuceni snižovat své nároky na mzdu a druh zaměstnání, anebo zůstávají bez zaměstnání. Co se

týče dopadů nezaměstnanosti na kvalitu života, řadí se právě nedobrovolná mezi ty nejhorší (Keřkovský, 2004).

Specifickými druhy nezaměstnanosti jsou také nezaměstnanost skrytá a nepravá. **Skrytá nezaměstnanost** je definována jako tzv. skrytá pracovní síla. Je tvořena osobami, které nepracují, zároveň však nejsou nikde registrovány jako nezaměstnaní. Patří sem zejména:

- osoby, jež na hledání zaměstnání rezignovaly,
- nezaměstnaní hledající práci pomocí neformálních kanálů,
- osoby vyřazené z údajů úřadů práce,
- osoby s nízkou kvalitací či vysokým věkem, které stojí prakticky mimo trh práce (Mareš, 2002).

Nepravá nezaměstnanost je tvořena osobami, které absolutně rezignovaly na hledání zaměstnání, avšak nejsou schopny se uživit samy, či žít z podpory svých blízkých. Jejich aktivity tedy většinou směřují k získání finančních prostředků od státu. Dále sem můžeme zařadit osoby pracující na černo, bez platných smluv nebo ilegálně (Mareš, 2002).

3.1.4 Fáze nezaměstnanosti

Každý jedinec reaguje na nezaměstnanost odlišně. Obecně lze říci, že velmi důležitým faktorem, co se důsledků nezaměstnanosti týče, je doba, po kterou člověk nemá práci. Dle délky nezaměstnanosti můžeme rozlišovat tři základní fáze. První fází je tzv. **aktivní období**. Tato fáze nastává na počátku nezaměstnanosti. Člověk zpravidla oplývá optimismem a vírou, že si, co nevidět najde vyhovující zaměstnání. Nepřipouští si nezdár, aktivně si práci hledá a slibuje si lepší zítřky. Pokud však člověk není v hledání nového zaměstnání úspěšný, do roka s největší pravděpodobností nastoupí druhá fáze, **období zklamání**. Euforii z aktivního období střídá frustrace a zklamání. Míra aktivity při hledání práce se snižuje. Člověk začíná mít pocit, že již vyčerpal všechny dostupné možnosti a začne se obávat, že si práci nenajde (Plesník, 2006). Výjimkou v této fázi nejsou deprese, úzkostlivé stavy či berlička v podobě alkoholu či jiných ventilů. V nejzávažnějších případech se jedná o drogy či jiné návykové látky. Člověk, který se k těmto látkám uchýlí,

se pak často není schopen uvědomit svou situaci a činí mu velké obtíže ji jakkoli konstruktivně řešit (Štikar, 2003). Období zklamání pak postupem času graduje do **období pasivity**. V této fázi se nezaměstnaný začne smířovat se svou situací a snaží se zbavit pesimismu. Mnozí lidé, procházející touto fází přestanou zaměstnání hledat úplně a místo toho se zabývají ostatními aspekty svého života (Plesník, 2006).

Mnozí nezaměstnaní si také v období pesimismu začnou vytvářet různé životní strategie. Tyto strategie nazýváme kultury nezaměstnaných a rozlišujeme následující:

Často se stává, že člověk není schopen si najít práci ve vysněném oboru či odvětví. V některých případech si ale takový člověk nemůže dovolit zůstat dlouhodobě bez prostředků, a tak volí tzv. **rovnostářskou kulturu**. Tato strategie spočívá v tom, že člověk přijme nabídku na zaměstnání, které neodpovídá jeho požadavkům, kompetencím či schopnostem (Plesník, 2006).

Protipólem rovnostářské kultury je **kultura fatalistická**. Patří sem nezaměstnaní, kteří si po dlouhodobém nezdaru přestanou práci hledat nadobro. Takoví lidé jsou pak zcela závislí na dávkách od státu či pomoci svých bližních. Není výjimkou, že se za svou situaci stydí a uzavírají se do sebe. Častým doprovodným projevem této situace je závislost na alkoholu či jídle, v nejhorších případech i drogách (Plesník, 2006).

Posledním typem strategie nezaměstnaných je **individualistická kultura**. Nezaměstnaní zahrnující se do tohoto typu kultury se dělí na dvě skupiny. První skupinou jsou tzv. kalkulující. Takoví lidé se zcela uvažují na podporu v nezaměstnanosti a místo hledání zaměstnání se snaží s dávkami od státu vyžít. Druhou skupinou jsou lidé podnikaví. Ti si zaměstnání stále hledají, avšak odsouvají tuto činnost až na druhou kolej. Aby si zajistili stávající životní úroveň, neváhají si prostředky opatřit na černém pracovním trhu. Mezi členky individualistické kultury také můžeme zařadit lidi bez domova, studenty, kteří nepracují či pracovníky charitativních organizací, kteří vykonávají svou práci tzv. pro bono³ (Plesník, 2006).

---

³ Jako službu veřejnosti

3.1.5 Vývoj nezaměstnanosti v ČR

Na první pohled se lze domnívat, že čím je míra nezaměstnanosti nižší, tím lépe pro státní ekonomiku. Tato domněnka však není vždy pravdou, pokud je zaměstnanost vynucená politickými silami, nemusí to nutně znamenat, že hospodářství dané země vzkvétá. Názorným příkladem může být období socialismu. Hospodářství bylo v českých zemích dlouhou dobu centrálně řízeno a každý měl ne právo, ale povinnost pracovat. Každý občan, kterému v občanském průkazu chybělo razítko zaměstnavatele byl považován za příživníka státu. Oficiální míra nezaměstnanosti se tak pohybovala kolem nuly. Skutečně se pohybovala kolem tří procent. Tato míra zaměstnanosti se může zdát naprosto v pořádku, avšak bylo jí dosaženo uměle. To mělo za následek nízkou pracovní morálku, výjimkou nebylo dosazování zaměstnanců nikoli podle kvalifikace ale podle kádrového posudku. Po sametové revoluci v roce 1989 tedy došlo ke snahám o otevření pracovního trhu a nastolení spravedlivějších podmínek (Sirovátka, Řezníček 2000).

Úroveň zaměstnanosti se v České republice po roce 1989 až do poloviny devadesátých let snižovala. Od roku 1996 začala opět mírně stoupat. Až do roku 1997 se míra nezaměstnanosti pohybovala okolo 3 %, o rok později velmi rychle stoupla až na 7,5 %. Na přelomu tisíciletí přesáhla hranici 9 %, kde se poté ustálila (Sirovátka, Řezníček 2000).

Původně značně vysoká míra nezaměstnanosti byla až do druhé poloviny devadesátých let udržována řadou faktorů. Po revoluci odešlo mnoho seniorů do důchodu, matky s dětmi mohly zůstat na mateřské dovolené déle o rok až dva. Privatizace umožnila i méně prosperujícím firmám, udržet se na trhu (Sirovátka, Řezníček 2000). Nezaměstnanost se začala snižovat až poté, co naše hospodářství prošlo všemi nezbytnými změnami. Došlo k zavedení pojmu dobrovolná nezaměstnanost a také k převedení určitých skupin obyvatel mezi ekonomicky neaktivní (Kotýnková, 2006).

Na počátku roku 1990 došlo ke znehodnocení měny, což vedlo k poklesu reálné výše mezd. To mělo za následek nižší náklady zaměstnavatelů. Situace na trhu práce byla v té době velmi příznivá. Pracovníci byli velmi motivováni pracovat a byli ochotni za práci i dojíždět. Na výsluní se posunul terciální sektor, tedy služby. Naopak se začal snižovat podíl sektoru výroby a průmyslu (Kux, 2000).

Největší míru nezaměstnanosti vykazují regiony, které v dřívějších dobách disponovaly značným podílem těžkého průmyslu. Naopak regiony specializující se na lehčí průmyslu jsou na tom lépe. Nezaměstnanost se od devadesátých let týká nejvíce žen v předdůchodovém věku, žen, které se starají o malé děti a žen, které jsou ve věku kdy by potenciálně mohly rodinu založit. Také absolventi středních a vysokých škol, kteří nemají praxi, lidé bez vzdělání a příslušníci menšin (Kux, 2000). Co se etnických skupin týče, nejvíce jsou nezaměstnaností postiženi Romové, v jejich populaci dosahuje nezaměstnanost až 70 % (Sirovátka, Řezníček 2000).

Do roku 1990 spadá politika trhu práce do správy tehdejšího Federálního ministerstva práce a sociálních věcí. To se na začátku zabývalo zejména aktivní politikou zaměstnanosti. V tomtéž roce byla vytvořena síť okresních úřadů práce. Do jejich jurisdikce spadá výplata dávek v nezaměstnanosti, analýza a distribuce informací o volných pracovních místech, konzultační služby pro nezaměstnané, podpora drobného podnikání, podpora při zakládání vlastních firem, rekvalifikační programy, hodnocení trhu práce, tvorba prospěšných pracovních míst atd. Úřady práce také mají dohled nad aktéry pracovního trhu a správu regionálních programů. Například v roce 1992 bylo za pomoci Úřadu práce ustaveno více než 82 000 nových pracovních míst, více než tisíc míst pro občany se sníženou pracovní schopností a 25 000 veřejně prospěšných pracovních míst (Ministerstvo práce a sociálních věcí, 2016).

Trh práce České republiky je stále velmi výrazně ovlivněn hodnotovým dědictvím zejména z období totality. V období komunismu bylo běžné pracovní nasazení pouze předstírat a pracovní dobu využívat k vyřizování osobních záležitostí. Účast občanů na pracovním trhu nelze vymáhat politickými agitacemi, pracovní nasazení musí vycházet z hodnotového založení a musí být adekvátně finančně ohodnoceno. Pokud nejsou zaměstnanci ztotožněni se základní pracovní etikou a s cíli podniku, je nutné zřídit jisté motivační a kontrolní mechanismy. Ty mají za cíl přimět zaměstnance, aby se plně a odpovědně zapojil do trhu práce, vyhnout se sociálnímu parazitismu a vytvořit takové prostředí, kde se lidé mohou realizovat. (Potůček, 2001).

3.2 Rizikové skupiny

Logickým uvažováním dojdeme k závěru, že jisté skupiny obyvatel jsou na trhu práce zranitelnější než ostatní. Jedná se o jedince, kteří nejsou z různých důvodů pro zaměstnance příliš atraktivní. „*Nezaměstnanost více ohrožuje určité skupiny populace, což potvrzuje zkušenost téměř ze všech průmyslově vyspělých zemí. Je zřejmé, že právě na tyto skupiny musí být zaměřena politika zaměstnanosti. U nás k nim patří mladí lidé, ženy s malými dětmi, zdravotně postižení občané, starší lidé, lidé s nízkým vzděláním, romské etnikum a přicházející imigranti*“ (Buchtová, 2002, s. 109).

Skupiny těchto obyvatel označujeme jako rizikové. Vyžadují podporu a dohled při svém uplatnění na trhu práce. Pomoc těmto skupinám lidí poskytuje stát a jeho organizace, jako např. Úřad práce. Tyto instituce mají za úkol kompenzovat handicap osob v rizikových skupinách.

Na trhu práce je třeba věnovat zvýšenou péči uchazečům, kteří to z různých důvodů vyžadují, a to zejména pro svůj věk, zdravotní stav, péči o rodinu apod.

Jedná se o:

- fyzické osoby se zdravotním postižením (§ 67),
- mladistvé do 25 let věku,
- absolventy, kteří ukončili studium na vysoké škole nejdéle před dvěma lety, do třiceti let věku,
- těhotné a kojící ženy a matky do devátého měsíce po porodu,
- fyzické osoby pečující o dítě do patnácti let věku,
- fyzické osoby starší padesáti let,
- fyzické osoby, které jsou vedeny v evidenci uchazečů o zaměstnání déle než šest měsíců,

- fyzické osoby, které potřebují zvláštní pomoc; těmito osobami se rozumí zejména fyzické osoby, které se přechodně ocitly v mimořádně obtížných poměrech nebo které v nich žijí, fyzické osoby společensky nepřizpůsobené, fyzické osoby po ukončení výkonu trestu odnětí svobody a fyzické osoby ze sociokulturně znevýhodněného prostředí (zákon č. 435/2004 Sb., § 33).

3.2.1 Osoby se zdravotním postižením

Osoby se zdravotním postižením jsou klasifikovány jako fyzické osoby, které byly příslušnými orgány uznány: invalidními v prvním druhém nebo třetím stupni či zdravotně znevýhodněnými. *„Za zdravotně znevýhodněnou osobu podle odstavce 2 písm. c) se považuje fyzická osoba, která má zachovány schopnost vykonávat soustavně zaměstnání nebo jinou výdělečnou činnost, ovšem její schopnosti být nebo zůstat pracovní zařazená, vykonávat dosavadní povolání nebo využít dosavadní kvalifikaci nebo kvalifikaci získat jsou podstatně omezeny z důvodu jejího dlouhodobě nepříznivého zdravotního stavu“* (§ 67 zákona č. 435/2004Sb., o zaměstnanosti).

Ačkoli jsou znevýhodněné osoby schopny vykonávat práci, stejně jako zdravé osoby, často jsou na trhu práce diskriminovány a potřebují pomoc příslušných orgánů. Prostředky, které pomáhají zlepšit zařazení znevýhodněných či invalidních osob na trh práce jsou následující:

- **pracovní rehabilitace** – vyznačuje se poradenskou činností a teoretickou i praktickou přípravu na zaměstnání. Tato činnost spadá do kompetencí Úřadu práce, ten jsou zodpovědný za zprostředkování vhodného pracovního místa, jeho udržení, vytváření vhodných podmínek pro zdravotně znevýhodněné osoby. Výsledkem spolupráce Úřadu práce a znevýhodněné osoby je individuální plán pracovní rehabilitace, který je vhodný pro danou osobu,
- **příprava k práci** – spočívá ve speciálním kurzu, který na základě žádosti zdravotně postižené osoby zprostředkuje příslušný úřad práce. Kurz trvá maximálně 24 měsíců a jeho cílem je umožnit znevýhodněné osobě kvalifikovat se na vhodné pracovní místo. Tyto kurzy jsou často prováděny

s odbornou asistencí. Náklady na tyto kurzy mohou být zaměstnavateli nahrazeny Úřadem práce,

- **chráněné pracovní místo** – zaměstnavatelé mají možnost, zřídit ve své společnosti pracovní místo, které bude speciálně určeno osobám se zdravotním postižením. Pokud bude tato pozice zřízena na základě písemné dohody s Úřadem práce a obsazeno alespoň 36 měsíců, zaměstnavatel bude finančně ohodnocen,
- **dotace pro zaměstnavatele** – zaměstnavatelé, kteří zaměstnávají více než polovinu osob se zdravotním postižením, obdrží příspěvek na podporu pracovních míst pro tyto osoby. Příspěvek představuje 75 % prostředků, které zaměstnavatel měsíčně vynaloží na mzdy a platy zdravotně postižených osob, maximálně však 8 000 Kč. Zaměstnavatelé, kteří zaměstnávají 25 pracovníků, jsou povinni poskytnout alespoň jednu pozici invalidní osobě. Pokud společnost čítá více než 25 zaměstnanců, 4 % z nich musí být osoby se zdravotním postižením (Ministerstvo práce a sociálních věcí, 2016).

3.2.2 Absolventi škol a mladiství

Do této skupiny řadí zákon o zaměstnanosti jedince ve věku do pětadvaceti let a absolventy vysokých škol do dvou let po úspěšném ukončení studia, horní věková hranice je stanovena na třicet let věku.

Mladí lidé a čerství absolventi se na první pohled zdají být pro zaměstnavatele velmi atraktivní skupinou. Jsou flexibilní, ochotni učit se novým věcem a nemají rodinné závazky. Avšak nedostatek pracovních zkušeností a náklady na zaučení nových pracovníků zaměstnavatele často odrazuje. Absolventi se při hledání zaměstnání nemohou opřít o předchozí praxi, doporučení předchozích zaměstnavatelů a neznají mechanismy trhu práce. Dalšími problémy v tomto případě mohou být přehnané finanční nároky absolventů a vysoké počty mladých lidí, kteří vystudovali atraktivní obory. Lidí, kteří se řádně vyučili klasickému řemeslu je dnes naopak nedostatek (Ministerstvo práce a sociálních věcí, 2016).

3.2.3 Uchazeči o zaměstnání starší 50 let

Starší osoby jsou na trhu práce často diskriminovány, a to z několika důvodů. Zaměstnavatelé mají strach z nízké výkonnosti a vysoké nemocnosti starších osob. Kvalifikace občanů starších 50 let také nemusí odpovídat aktuálním požadavkům, a to zejména v oborech, kde dochází k rychlému vývoji. Starší osoby také nejsou schopny přislíbit zaměstnavatelům dlouhodobou spolupráci, která je mnohdy vyžadována (Ministerstvo práce a sociálních věcí, 2016).

3.2.4 Osoby dlouhodobě nezaměstnané

Osoby, které jsou mezi uchazeči o zaměstnání vedeny déle jak 6 měsíců, jsou považovány za dlouhodobě nezaměstnané. Takový člověk může na zaměstnavatele působit nekompetentně, neschopně a málo snaživě. Osoby, které jsou dlouhodobě vyřazeny z pracovního procesu, ztrácejí své kompetence, nejsou schopné držet krok s vývojem ve svém oboru a po nějakém čase na hledání vhodného zaměstnání úplně rezignují (Ministerstvo práce a sociálních věcí, 2016).

3.2.5 Těhotné ženy a lidé, pečující o dítě do 15 let věku

Péče o potomka je velmi náročná a vyžaduje velkou zodpovědnost. Zaměstnavatelé tedy často váhají zaměstnat osobu, u které hrozí, že bude kvůli rodině zanedbávat své pracovní povinnosti. Těhotné ženy nejsou pro zaměstnavatele atraktivní díky blížící se mateřské dovolené. Zejména matky bez partnera se řadí do rizikové skupiny nezaměstnaných osob (Ministerstvo práce a sociálních věcí, 2016).

3.3 Důsledky nezaměstnanosti

„Nedostatek pravidelného zaměstnání, jež nemohou nahraditi různé práce příležitostné, oslabuje profesionální zdatnost a hrozí trvalou společenskou deklasací. Sociálně psychologicky jeví se značnou měrou u nezaměstnaných – hlavně při déle trvající nezaměstnanosti – ochablost organicko-psychická, pocit společenského znehodnocení, předrážděnost i resignace, apatie“ (Ottův slovník naučný, 1936).

Nezaměstnanost je jedním ze základních ukazatelů vyspělosti a síly ekonomiky. Vysoká nezaměstnanost představuje nenaplněný potenciál hospodářství, nevyužité zdroje a také nízkou životní úroveň obyvatel. Každé zvýšení nezaměstnanosti indikuje, že

ekonomika přichází o statky a služby, které by potencionálně mohly být vyprodukovány. Hospodářská recese způsobuje, že značné množství těchto statků mizí v „černé díře“. Hospodářské ztráty, jejichž spouštěčem je nezaměstnanost, jsou z ekonomického hlediska považovány za ty nejkritičtější a přesahují rozsah ztrát způsobených ostatními vlivy (Samuelson, 1991).

3.3.1 Sociálně-psychologické výzkumy nezaměstnanosti

Dopad nezaměstnanosti na ekonomickou sílu státu však není jediným negativním dopadem, který sebou nezaměstnanost přináší. Být bez práce má často obrovský dopad také na samotného jedince. Člověk, který pracovat chce, ale nemá možnost, se v mnoha případech cítí být vyloučen ze společnosti a jeho sebevědomí klesá. Nezaměstnaní lidé často vykazují sklony k depresím, alkoholu či gamblerství. Dle psychologů je ztráta zaměstnání pro člověka srovnatelná se ztrátou blízké osoby (Samuelson, 1991).

Při snaze o porozumění tak komplexního problému jako je vliv nezaměstnanosti na život člověka bylo uskutečněno mnoho studií a výzkumů. Jejich výsledky opakovaně dokazují, že nezaměstnanost nepřestavuje problém pouze pro peněženku ale také pro lidskou psychiku (Buchtová, Šmajš, Boleloucký, 2013).

První výzkumy na téma nezaměstnanosti se začaly uskutečňovat během třicátých let dvacátého století, kdy udeřila hospodářská krize. Jedním z nich byla tzv. **Zwickerova studie o sociologii nezaměstnanosti**. Jednalo se o studii pod záštitou Masarykovy univerzity a jejím cílem bylo popsat dopady nezaměstnanosti jak z materiálního, tak ze sociálně-psychologického hlediska. Dle výsledků této studie, jejíž součástí byly také výpovědi nezaměstnaných, má nezaměstnanost vliv na *psychosociální habitus* člověka. Jinými slovy lidé, kteří se ocitnou bez práce, mohou cítit sociální izolaci, slábnutí jim pracovní vůle a mohou trpět i zdravotními potížemi (Buchtová, Šmajš, Boleloucký, 2013).

Další velmi přínosnou studií byl rakouský výzkum s názvem *Die Arbeitslosen von Marienthal*, jinými slovy Marienthalská studie. Tento výzkum se zabýval vesnicí Marienthal, kde došlo k uzavření továrny, což mělo za následek obrovský boom nezaměstnanosti. Studie poskytuje výsledky přímého pozorování života v této vesnici během 120 dní. Ukázalo se, že psychologické dopady nezaměstnanosti se v různých stádiích projevují např. sníženou aktivitou, apatií, narušením vnímání času apod. Autoři

této práce nakonec rozdělili rodiny, žijící ve vesnici, do čtyř typů a to: apatické, nezlomené, zoufalé a rezignované (Buchtová, Šmajš, Boleloucký, 2013).

Koncem 30. let byla provedena tzv. **Waleská studie**. Jedná se o analýzu osudů společností, které se rozhodlo řešit nezaměstnanost svépomocí. V jižním Walesu se často objevovala hrozba ztráty zaměstnání v souvislosti se zavíráním dolů. Tato hrozba ovlivňovala práci horníků v šachtách, kteří trpěli úzkostí, depresemi a celkově strachem z budoucnosti. Mnoho z těchto horníků postupem času dospělo až k naprosté rezignaci (Buchtová, Šmajš, Boleloucký, 2013).

Nezaměstnanost je jedním z hlavních zdrojů sociální atomizace a má neblahý vliv na sociální vazby. Prudce zvyšuje jak materiální, tak psychickou a sociální deprivaci. Je také spojována s vysokým stupněm xenofobního, extremistického a deviantního chování (Bermeo, 2001).

Důsledky nezaměstnanosti rozděluje Mareš (2002) následovně:

3.3.2 Vnímání času

Struktura dne pracujícího člověka nutně podléhá jistému řádu. Zaměstnaní lidé musí svůj čas přizpůsobit zaměstnání, kam až na výjimky lidé docházejí pravidelně. Jedinci nezaměstnaní, tedy takoví, kteří nemají svůj den naplněný například starostmi o malé děti nebo o hospodářství, takový režim postrádají (Mareš, 2002).

Pokud má člověk nadbytek volného času, často ho vyplňuje přemírou spánku, vysedáváním u televize nebo internetu. Nezaměstnaní se často nudí a postupem času začínají být znechuceni i těmi nejzákladnějšími denními činnostmi. Následkem toho může být inklinace ke gamblerství, drogám a alkoholu či nejrůznějším ilegálním činnostem. Tato frustrace paradoxně způsobuje, že jedinec je jen velmi těžko zařaditelný na trh práce a jeho problémy pokračují (Mareš, 2002).

Najdou se však i nezaměstnaní, kteří dokáží svůj volný čas trávit aktivně a produktivně. Zvládají zachovat si určitý řád a strukturu, což jim nesmírně pomáhá vyhnout se depresím a sebelítosti. Takových jedinců je však oproti výše zmíněným poměrně málo (Mareš, 2002).

3.3.3 Sociální depreciace

Obecně lze prohlásit, že hlavním důvodem, proč lidé pracují, jsou peníze. Zaměstnaní si díky mzdě mohou dovolit určitý životní standard. Pokud člověk, díky ztrátě zaměstnání, přijde o větší část finančních prostředků, nutně se sníží jeho životní úroveň. Kromě psychických problémů spojených s nezaměstnaností tak člověka může potkat i fyzická chudoba či nedostatek (Mareš, 2002).

Depreciace nezaměstnaných je spojena s vyčleněním ze sociálních vztahů a ze společnosti celkově. Mareš rozlišuje relativní a absolutní depreciaci. **Absolutní depreciace**, která znamená ohrožení člověka na životě, byla již ve vyspělých zemích odstraněna pomocí sociálních dávek a podpory v nezaměstnanosti. **Relativní depreciace**, jež se vyznačuje psychickým strádáním je však velkým problémem dodnes (Mareš, 2002).

3.3.4 Rodinný život

Rodina znamená skupinu osob, kteří jsou nějakým způsobem spojeni jak citově, tak finančně. Je tedy zřejmé, že ztráta zaměstnání jednoho člena má vliv i na zbytek rodinných příslušníků. Nejčastějšími problémy spojenými s nezaměstnaností jsou finanční potíže, narušení rodinných zvyklostí či změny v hierarchii rodiny (Mareš, 2002).

Nezaměstnanost se podepisuje jak na partnerském životě, tak na výchově dětí. Pokud je člen rodiny ze své životní situace nešťastný, bude mít jeho psychický stav vliv také na jeho blízké. Ztráta zaměstnání má také často vliv na samotnou existenci rodiny. Mnoho mladých lidí si totiž bez stabilního příjmu nemůže dovolit mít děti a zakládat vlastní domácnost (Mareš, 2002).

3.4 Význam práce

Práce již v dnešní době není pro všechny osoby nutností, jako to bývalo kdysi. Lidská, zejména manuální, práce již není tak nezbytná a díky podpoře státu je mnoho lidí, kteří nutně pracovat nemusí. Ačkoli pro nás být bez práce neznamena existenční riziko, je pro náš život klíčová. Je to otázka prestiže, sociálního statutu, je to způsob, jakým se člověk prezentuje svému okolí. Člověk, který je zdravý, má možnost pracovat a nepracuje, může být v očích okolí považován za líného a neschopného. Nezaměstnanost představuje stigma, které vrhá na člověka špatné světlo (Buchtová, 2002).

Asi nejzákladnějším důvodem, proč pracovat, je materiální prospěch. Peníze jsou stěžejním prvkem ve vztahu mezi zaměstnancem a prací. Pokud člověk cítí, že za vykonanou práci není adekvátně ohodnocen, často nemá motivaci v ní pokračovat. Peníze jsou v dnešní době hybnou silou mnoha aspektů lidského života a jen málokdo, žijící ve vyspělých částech světa, chce a umí vyžít s minimem finančních prostředků. Práce je tak způsobem, jak si zařídit kvalitní a pohodlný život (Buchtová, 2002).

Dalším pozitivem zaměstnání je také rozmanitost prostředí a aktivit. Zaměstnání člověku ukládá jisté povinnosti a vytváří denní režim. Lidská povaha představuje živnou půdu pro deprese a úzkostné stavy, pokud není mysl správně stimulována. Práce také nabízí určitý řád, který je pro člověka velmi důležitý. Nezaměstnaní mají tendence vytvářet si apatii vůči času a neví, čím jej naplnit (Buchtová, 2002).

Pracovní kolektiv nabízí mnoho možností, jak potkat nové lidi a rozšířit si sociální síť. Práce také nabízí člověku určitou stabilní identitu, která je potřeba zejména u mužů. Ačkoli poslední trendy velí nedělat žádné rozdíly mezi muži a ženami, tradiční model rodiny, muž jako živitel rodiny a žena starající o domácnost, stále převládá. Muži se tak velmi často cítí zodpovědní, za materiální zajištění svých blízkých (Mareš, 2002).

Co se týče nezaměstnaných, můžeme odlišovat dva základní paradigmaty. Jedná se o kulturní a strukturální model, jinými slovy model zaměřený na trh a model zaměřený na dávky (Galie a Vogler, 1993).

Strukturální model připisuje nezaměstnanost makroekonomickým faktorům. Tyto faktory není jedinec schopen sám ovlivnit. Jedná se zejména o nedostatek adekvátně placených pracovních míst (Howe, 1990). Motivace pracovat či naopak lenost nezaměstnaných není pro zastánce strukturálního hlediska nijak důležitá. Autoři strukturalismu považují nedostatek ambicí nezaměstnaných za následek makroekonomických nedostatků, nikoli za příčinu jejich situace (Giddens, 2001). Současné problémy na trhu práce jsou strukturalisty vysvětlovány změnami v jeho podstatě. Argumentují, že stále více zaměstnavatelů nahrazuje kvalitní a adekvátně placených pracovních pozic místy, která jsou neúplná, dočasná, na poloviční úvazek a neposkytují tak člověku dostatek prostředků (Marks, 1991).

System sociálních dávek a podpory v nezaměstnanosti dle strukturalistů vede k prohlubování propasti mezi nezaměstnanými a společností. Zabraňuje jim totiž dosáhnout takových příjmů, aby si mohli pořídit ceněné statky (Jordan, 1992).

Na rozdíl od strukturálního modelu, který se zaměřuje na vnější faktory, **kulturní model** se zaměřuje na ty vnitřní. Kulturní paradigma přičítá nezaměstnanost individuálním schopnostem a motivaci jednotlivců či skupin. Nezaměstnanost dle tohoto modelu vzniká v důsledku nedostatečné kvalifikaci, neúspěchu při hledání zaměstnání, frustraci a dalším povahovým charakteristikám nezaměstnaných. Také dávky a podpora v nezaměstnanosti snižují motivaci jedinců, hledat si práci (Jordan, 1992).

Povahové rysy některých nezaměstnaných jsou dle kulturního paradigmatu klíčovou příčinou jejich situace. Určití jedinci vykazují různé patologické rysy jako například nestabilní vystupování, agresivitu apod. Takové jedince je velmi obtížné zaměstnat (Gallie a Vogler, 1994). Kulturní deterministé také předpokládají, že mnoho lidí je ovlivněno minoritní kulturou, jíž jsou součástí. Pokud se zvyky a tradice takové kultury ve větším rozsahu liší od zvyků kultury majoritní, nastává potenciální problém. Jedinci mohou vykazovat takové rysy, které je činí nezaměstnatelnými (Marks, 1991).

3.4.1 Strategie nezaměstnaných

Ocitnout se bez práce neznamena konec života. Nezaměstnaní se musí rozhodnout, jakou strategii ve své situaci zvolí. Rozhodování o tom, „co bude dál“ se nazývá *definice situace*. Nezaměstnaní se rozhodují mimo jiné na základě nejrůznějších okolností jako je například věk, dosavadní praxe, obor, rodinné zázemí, dosažené vzdělání a další (Thomas, 1923).

Klíčovým faktorem při rozhodování a nahlížení na svou situaci jsou předchozí zkušenosti. Opakovaná negativní zkušenost s trhem práce může významně ovlivnit motivaci nezaměstnaných hledat si práci. Mnohokrát odmítnutý člověk často přestane shledávat své uplatnění na trhu práce jako pravděpodobné. Neúspěch na trhu práce tedy nelze jednoznačně připsat individuálním vlastnostem jednotlivce. Velkou roli také hraje to, jak jednotliví nezaměstnaní vidí své možnosti v jednotlivých segmentech trhu (Gallie a Vogler, 1994).

Kromě výše zmíněných faktorů je nezaměstnaný ovlivněn také prostředím, ve kterém se pohybuje. Rodinné zázemí, přátelé, kolegové a veškeré mezilidské vztahy souhrnně vytvářejí tzv. *sociální kapitál*. Jedná se o určité jmění, které nelze vyčíslit penězi, pro každého má ale velikou cenu. Mimo jiné sem můžeme zařadit známosti na výhodných místech, které mohou člověku zajistit jistá privilegia (Barbieri, Paugam, Russel 2000).

Nejdůležitějším prvkem, který ovlivňuje rozhodování nezaměstnaných jsou ve většině případů finance. Institucionální podmínky, např. sociální dávky, podpora v nezaměstnanosti či systém sociální ochrany mohou hrát zásadní roli v rozhodování nezaměstnaného. Pokud stát poskytuje nezaměstnaným dostatečné finanční prostředky, může dojít k situaci, kdy člověk nemá potřebu zapojit se do pracovního procesu, neboť prostředky poskytované státem jsou pro něj dostačující (Atkinson, 1999). *„Zpřísnování pravidel pro poskytování sociálních dávek vede k nárůstu závislosti na rodině, příbuzných, známých a charitě“* (Dean a Taylor-Gooby 1992, s. 71).

3.4.2 Vliv nezaměstnanosti na život člověka

„Potřeba dostatečně dlouhé a společensky náležitě oceňované tělesné a duševní aktivity, potřeba práce v rámci ostatních kulturně uznávaných činností je u člověka silná a obtížně odstranitelná, patří do struktury lidské přirozenosti“ (Buchtová, 2002, s. 149).

Přijít o zaměstnání má obrovský vliv na životní úroveň člověka. Ztráta pravidelného příjmu může být příčinou vzniku chudoby, sociálního vyloučení a ztráty prestiže (Brožová, 2003).

Přijít o určitý sociální statut velmi často vede k pocitům neschopnosti a nepotřebnosti, jejichž důsledkem je zvýšená hladina stresu. Stres má velký vliv na fyzické zdraví i psychiku jedince. Nezaměstnanost vede k narušení denního řádu, změnu autority nezaměstnaného, může dokonce způsobit poruchy funkce rodiny, rozpad vztahů, omezení výchovné funkce rodiny atd. (Brožová, 2003).

Ztráta zaměstnání také ovlivňuje strukturu času a jeho vnímání. Člověk je tvor obdařený svobodnou vůlí, proto potřebuje ve své životě určitý řád a režim. Narušení tohoto režimu a navyklých schémat může způsobit nudu a pocit nepotřebnosti. Člověk, který neví, jak se svým volným časem naložit se může uchýlit ke společensky nepřijatelnému chování

jako je alkoholismus, kriminalita nebo neúčelné chování (Duková, Duka, Kouhoutová, 2013).

Často také dochází k tzv. *dekvalifikaci*. Tak označujeme stav, kdy vlivem dlouhodobé nezaměstnanosti člověk ztrácí svou kvalifikaci. Nabyté znalosti a zkušenosti zapomíná a není schopen vnímat pokrok ve svém oboru. Tyto skutečnosti často vedou k propadu do tzv. *sociální pasti*. Nezaměstnaný se po nějaké době adaptuje na příjmy poskytované státem či rodinou a od hledání zaměstnání úplně upustí (Duková, Duka, Kouhoutová, 2013).

Ztráta zaměstnání však neovlivňuje pouze nezaměstnaného samotného ale také jeho okolí. „*Důsledky nezaměstnanosti nepocítují jen ti, kdo ztratili svá zaměstnání. Ve skutečnosti zasahuje nezaměstnanost daleko větší počet osob, než na kolik lze usuzovat z počtu nezaměstnaných v ekonomicky aktivní populaci*“ (Mareš, 2002, s. 79)

Dle Buchtové (2000) dochází v některých případech k přesunu psychických potíží z postiženého na partnera případně děti či jiné členy domácnosti. Nezaměstnanost má tedy negativní vliv na celou domácnost. Mnoho lidí se ve snaze uniknout neurotickým potížím upíná k alkoholu, drogám či hazardním hrám. Tyto asociální aktivity však vytváří další problémy a člověk se ocitá v „začarovaném kruhu“.

3.5 Dopady nezaměstnanosti na fyzické zdraví

„*Potřeba dostatečně dlouhé a společensky náležitě oceňované tělesné a duševní aktivity, potřeba práce v rámci ostatních kulturně uznávaných činností je u člověka silná a obtížně odstranitelná, patří do struktury lidské přirozenosti*“ (Buchtová, 2002, s. 149).

Ztráta zaměstnání či dlouhodobá nezaměstnanost má, jak již bylo řečeno, vliv na psychiku člověka a způsobuje stres. Psychická nepohoda se pak v mnoha případech může promítnout také do fyzického stavu. Osoba dlouhodobě vystavená stresu a úzkostným stavům je mnohem více náchylná k onemocnění. Lidé, trpící zvýšenou hladinou stresu, se také velmi často uchylují k již zmíněným berličkám v podobě alkoholu, kouření a jiných návykových látek (Mareš, 2002).

Řada lidí se při snaze vymanit se ze stresu obrací místo alkoholu či kouření na psychotropní látky. Alkohol, závislost na tabáku či toxikomanie mohou být jak příčinou, tak důsledkem ztráty zaměstnání. Silně závislý člověk se může stát nezaměstnatelným, což často vede k bezdomovectví, pocitu beznaděje či dokonce pokusem o sebevraždu. Problém však nastává i v případech, že se člověk dokáže ze závislosti vyléčit. Mnoho zaměstnavatelů odmítne přijmout do řad svých zaměstnanců člověka s drogovou minulostí, což může i vyléčeného závislého deprimovat do takové míry, že se k drogám vrátí (Štikar, 2003).

Vysoká hladina stresu může způsobit problémy se spánkem, bolesti hlavy, ztrátu chuti k jídlu a mnoho dalších negativních příznaků. Tyto na první pohled triviální problémy se pak mohou nakupit a způsobit závažné zdravotní potíže (Faleide, Lian, Faleide, 2010).

Pokud člověk ztratí zaměstnání vlastní vinou, ať už z důvodu nedostatečné snahy či kvalifikace, vyrovná se s touto situací snadněji. Pokud se ovšem stane nezaměstnaným z důvodů, které nemůže ovlivnit, stresuje ho to mnohem více. Mnoho lidí přijde o zaměstnání kvůli škrtům v rozpočtu, likvidaci firmy nebo redukci pracovních míst. Také osoby, spadající do rizikových skupin se často ocitají bez zaměstnání, aniž by měli moc tuto skutečnost zvrátit. Právě v takových případech je hladina stresu způsobená nezaměstnaností velmi vysoká (Siegel, 2005).

Negativní vliv nezaměstnanosti na zdraví člověka můžeme také potvrdit zvýšeným využíváním zdravotnických či psychiatrických zařízení. Nezaměstnaní v mnoha případech pociťují úzkost, depresivní stavy, mají strach z budoucnosti a nevědí, co dál se svým životem (Buchtová, 2002). *„Zdravotní ohrožení, které přináší stres spojený s nezaměstnaností, bývá posilováno zvýšenou tendencí postižených lidí užívat psychoaktivní látky (alkohol, antidepresiva, drogy, cigarety). Únik představuje i hra (např. na automatech), značná část nezaměstnaných propadá gamblerství, které ještě dále snižuje již tak problematickou ekonomickou situaci těchto rodin“* (Vágnerová, 2004, s. 743).

Společným jmenovatelem nezaměstnanosti a zhoršeného zdraví je dle odborníků stres. Ten atakuje imunitní a kardiovaskulární systém, čímž se výrazně podepisuje na fyzickém stavu těla (Mareš, 2002). Co se stresu a jeho zvládnutí týče, každý člověk reaguje na stresové situace odlišně. Důležitými faktory, které ovlivňují zvládnutí stresu, jsou:

- **odolnost vůči stresu** – nejlepší strategií, co se zvládnání stresu ze ztráty zaměstnání je snažit se nalézt příčinu sám u sebe. Pokud člověk zabředne do sebelítosti, často se mu nepodaří identifikovat všechny problémy a nalézt k nim adekvátní řešení,
- **věk** – mladí lidé mají často výhodu rodinného zázemí, nemají tak velké finanční závazky a snadněji přivykají změnám. Starší lidé naopak mohou těžit ze svých zkušeností,
- **pohlaví** – stres působí na muže i ženy rozdílně. Na muže je navíc stále nahlíženo jako na živitele rodiny. Ženy často nacházejí seberealizaci v péči o rodinu a domácnost. Pro muže je nezaměstnanost tudíž v některých případech mnohem složitější (Výrost, Slaměník, 2002),
- **dosažená kvalifikace** – osoby s nižší kvalifikací si snadněji nalézají nové zaměstnání, neboť na trhu práce hledají pozice, pro které není potřeba specializace. Naopak vysoce kvalifikovaní lidé nechtějí zahodit veškeré úsilí, které do dosavadní kvalifikace vložili (Spěváček, 2002).

Kromě výše zmíněných osobních dispozic je klíčové, za jakých okolností se člověk ocitl nezaměstnaný. Důležité je, jak dlouho byl člověk zaměstnán a jak dlouho je z trhu práce vyloučen. Klíčové je také domácí zázemí, finanční situace, milostný život, apod. (Spěváček, 2002).

Dle Buchtové (2002) ztráta práce postihuje nejvíce osoby středního věku. Mladiství a senioři si na nezaměstnanost zvykají snadněji. Obecně lze říci, že muži jsou ztrátou zaměstnání ovlivněni více nežli ženy.

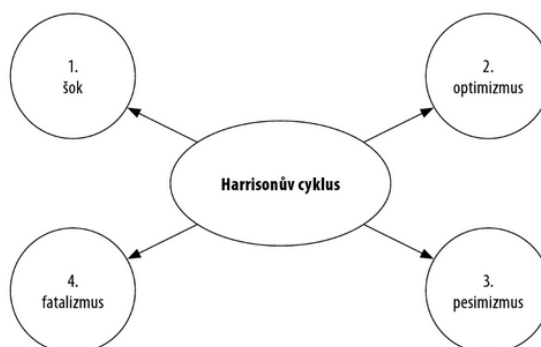
3.6 Dopady nezaměstnanosti na psychické zdraví

Ztráta zaměstnání může přinést zhoršení pocitu osobní pohody neboli well-being. Nezaměstnanému se změní životní postoj, emoční vyladění, postoj k práci ale také vnímání sama sebe. Ztráta zaměstnání může na psychiku člověka působit různými formami, jako je např. deprese, nízké sebevědomí či problémy v milostném životě. Ztráta zaměstnání souvisí se ztrátou kontroly nad vlastním životem. Vybočení z obvyklé denní rutiny

působí na psychiku člověka velmi negativně. Často se stává, že člověk postupně ztratí většinu zdrojů, které mu pomáhají vyrovnat se stresem. To nakonec může vést až ke snížení schopnosti sebe-prezentace, což značně zhoršuje získání nového zaměstnání (Kebza, 2005). Reakce, které způsobuje ztráta zaměstnání, můžeme odlišit do čtyř různých fází dle tzv. Harrisonova cyklu:

- **šok** – odmítání přijmout realitu, překvapení, pocit křivdy a bezmoci, zklamání a mnoho dalších příznaků. Tato fáze obvykle trvá nejdéle dva týdny a lidé, kteří se ukončili pracovní poměr dobrovolně, jsou jí samozřejmě ušetřeni,
- **optimismus** – když šok opadne a člověk se smíří se svou situací, nastává fáze optimismu. V tomto období se nezaměstnaný snaží se nově nabytý volný čas vyplnit produktivně a aktivně si hledá nové zaměstnání,
- **pesimismus** – nastává, pokud se člověku nepodaří velmi rychle najít nové zaměstnání. Problémy, spojené s nezaměstnaností, jako je například zhoršená finanční situace či rodinné problémy, se začínají projevovat. Člověk pomalu začne ztrácet naději a polevuje v hledání,
- **fatalismus** – dlouhodobý neúspěch a odmítání ze strany zaměstnavatelů se v mnoha případech projeví rezignací. Nezaměstnaný se přizpůsobí nastalé životní situaci, smíří se se životem bez práce a přestane práci hledat (Duková, Duka, Kouhoutová, 2013).

Obrázek 1 - Harrisonův cyklus

Zdroj: Duková, Duka, Kouhoutová. 2013, s. 98

Časové intervaly mezi těmito fázemi a jejich doba trvání nelze přesně určit ale pouze odhadovat. Každý jedinec prožívá určité situace odlišně.

Nezaměstnaností jsou nejvíce postiženy osoby, které žijí mimo rodinné a širší sociální vazby. Zejména ve velkoměstech se v dnešní době kumuluje značné množství osob, které nemají potřebné sociální zázemí, a kteří se velmi snadno dostávají do problémů (Sirovátka, Řezníček, 1995).

Dlouhodobě nezaměstnaní, tedy osoby, které jsou bez práce déle než 12 měsíců, jsou považovány za velmi náchylné k výskytu kriminálního chování. Dle Mareše (2003) je nutné dlouhodobou nezaměstnanost považovat za závažný problém pro společnost. Mezi dlouhodobě nezaměstnanými lze sledovat větší inklinaci mimo jiné k extremismu a populistickým politickým názorům. Vysoká nezaměstnanost tedy může znamenat také velké riziko pro politický systém (Jírová, 1999).

3.6.1 Psychologický intervenční program pro nezaměstnané

Nezaměstnanost způsobuje pocit méněcennosti, nepotřebnosti a vyřazení ze společnosti. Situace, ve které se nezaměstnaní ocitají, způsobuje stres. Psychologický intervenční program si klade za cíl právě redukci stresu. Mimo jiné je zaměřen na získání sebejistoty, začlenění člověka do společnosti a snaží se předejít fázi fatalismu (Duková, Duka, Kouhoutová, 2013).

Buchtová (2002) doporučuje následující kroky k překonání těžkého období:

- neztrácet naději a snažit se vyhnout depresi,
- určit si krátkodobé cíle,
- projít si silné a slabé stránky dosavadního života,
- zjistit, jaká práva a povinnosti má člověk v takové situaci,
- neuzavírat se před okolním světem,
- najít si dočasnou brigádu či zaměstnání na zkrácený úvazek,
- přizpůsobit svůj životní styl nastalé finanční situaci,

- důsledně pečovat o své zdraví.

3.6.2 Nezaměstnanost a sociálně patologické jevy

Nezaměstnanost má vliv na člověka samotného ale stejným dílem také na celou společnost. Ekonomika, vyznačující se vysokou nezaměstnaností je znakem nezdravého hospodářství. Nezdravá ekonomika tvoří plodné podhoubí pro nejrůznější patologické jevy ve společnosti. Můžeme sem zařadit požívání návykových látek, zvýšenou nemocností a s ní spojenou větší spotřebou léčiv a mimo jiné vyšší výskyt pokusů o sebevraždu (Buchtová, 2002). *„Zejména nedokonané sebevraždy jsou signifikantním výrazem psychických potíží. Jde o pokus použít extrémního způsobu komunikace v situace, v níž podle názoru jedince jiné způsoby, jak sdělit své potíže ostatním, selhaly“* (Mareš, 2002, s. 91).

3.6.3 Poruchy osobnosti

Porucha osobnosti je definována jako trvalá povahová odchylka způsobena buď genetickými dispozicemi, výchovou anebo vlivem prostředí, popřípadě kombinací těchto faktorů (Polách, 2011).

Nejčastější specifické poruchy osobnosti, které mohou být příčinou nezaměstnanosti, jsou následující:

- paranoidní porucha osobnosti – člověk trpící touto nemocí nemá smysl pro humor a trpí nedostatkem sociální inteligence. Velmi často má pocit, že mu ostatní křivdí, že mu chce někdo ublížit, ačkoli není schopen identifikovat, kdo a co ho trápí. Jsou připraveni vyvolávat konflikty, aby dosáhli svých cílů,
- schizoidní porucha osobnosti – vyznačuje se absolutním nedostatkem sociální inteligence. Pro osoby trpící touto poruchou je nesmírně těžké prosadit se v kolektivu,
- disociální porucha osobnosti – tato porucha způsobuje, že postižený se opakovaně dopouští trestné činnosti, nemá svědomí, chybí mu empatie a v určitých případech může být nebezpečný sobě i svému okolí,

- emočně nestabilní porucha osobnosti – důsledkem této nemoci je impulzivní a neovladatelné chování. Takoví lidé jsou nevyzpytatelní, jakákoli každodenní situace u nich může vyvolat přemrštěné reakce,
- histriónská porucha osobnosti – nutí nemocné zdramatizovat všechny aspekty života, často vede k sexuální promiskuitě či požívání návykových látek,
- anankastická porucha osobnosti – tato porucha způsobuje u postiženého veliký pocit nejistoty, který se snaží kompenzovat přílišnou pečlivostí a puntičkářstvím. Takoví lidé nikdy nejsou se svým výkonem spokojeni, a tak málokdy jakoukoli činnost dokončí (Polách, 2011).

Co se týče poruch, které lze klasifikovat, jako důsledky nezaměstnanosti Boleloucký (2013) zmiňuje:

- Duševní a behaviorální poruchy vyvolané konzumací psychoaktivních látek – toxikomanie může vést ke zhoršení již přítomných poruch ale také vyvolat nové poruchy či podpořit deviantní chování.
- Afektivní poruchy – neboli poruchy nálad. Největším důsledkem těchto poruch je deprese. Ta umocňuje pocit viny a beznaděje.
- Poruchy vyvolané stresem – somatoformní poruchy jsou klasifikovány jako skupina stavů, při kterých je přítomna tzv. somatizace. Tedy jev, při kterém jedinec projektuje své psychické problémy nejrůznějšími tělesnými příznaky. Jedná se o nevědomý mechanismus, které může vést např. k vysokému krevnímu tlaku, diabetu nebo gastroduodenálním vředům.
- Poruchy osobnosti – existují lidé, kteří se vyznačují jistými specifickými vzorci chování. Tyto vzorce mohou být po celý život člověka naprosto neškodné. Pokud je však člověk vystaven negativní situaci, jakou je například ztráta zaměstnání, mohou se projevit jako poruchy: paranoidní, schizoidní, úzkostné atd. (Buchtová, Šmajš, Boleloucký, 2013).

Schaufeli a Van Yperen detekovali souvislost mezi nezaměstnaností a psychickými symptomy. Celkově lze říct, že po nástupu do zaměstnání se psychické zdraví zlepšuje, mezi délkou nezaměstnanosti a psychickou pohodu však není lineární vztah (Kebza, 2005).

3.6.4 Pozitivní myšlení a optimismus

Optimismu se člověk musí naučit. Nejsnazší metodou k optimismu je vytvořit si strategii, například hledat drobné každodenní radosti, snažit se v každém aspektu života najít to dobré. Velmi důležité je, snažit se poučit se ze svých chyb, přemýšlet o řešení, nikoli o problému a osvojit si pozitivní techniky zvládnání stresu (Buchtová, 2002).

Myslet pozitivně vyžaduje uvědomit si, že každý životní situace má pozitivní i negativní stránku, je také klíčové, orientovat se stránku pozitivní. Jedinec, smýšlející negativně podněcuje a přitahuje negativní emoce. Ty mohou vést k depresi, úzkosti či jiným onemocněním těla či ducha (Buchtová, 2002).

Člověk se v jakékoli situaci musí přijmout takový, jaký je. Klíčové je uvědomit si, co změnit lze a co ne. Nezaměstnaní se tedy musí orientovat na ty problémy, které zvládnou vyřešit a smířit se se skutečnostmi, které není v jejich silách změnit. Dle Slezáčkové (2012) je spokojenost v životě odrazem postojů sama k sobě, k ostatním lidem i ke světu. Aby člověk mohl být pozitivně naladěný, musí poupravit své myšlení, což je mnohdy velice obtížné. Každá sebemenší změna má vliv na široké spektrum života. Člověk tedy musí usilovat o pozitivní změny a těm negativním se vyhnout, či se s nimi smířit.

Ačkoli je spokojenost a pohoda žádoucím stavem, není vždy tím nejlepším v dané situaci. Může se totiž stát, že přílišná spokojenost se sebou samým vede člověka ke stagnaci osobního rozvoje. Jistá míra negativní sebereflexe a nespokojenosti je pro člověka motivující. Pokud by osoba byla na sto procent spokojena se všemi aspekty svého života, neměla by důvod posouvat se dopředu, učit se novým věcem a zdokonalovat se. Důležité je tedy najít takovou míru spokojenosti, která člověku umožňuje být šťastný, ale nechává prostor pro zlepšení (Nakonečný, 2009).

3.7 Státní politika zaměstnanosti

Nezaměstnanost je velký problém jak pro osoby, tak i pro celou společnost. „*Rostoucí nezaměstnanost bude radikalizovat už existující současnou nespokojenost obyvatelstva a bude ohrožovat samu existenci demokratického a kapitalistického systému*“ (Maruška, 2012, s. 16). Je tedy zřejmé, že státní aparát se bude snažit dopady a zejména příčiny nezaměstnanosti co nejvíce potlačit.

Stát se snaží bojovat proti nežádoucí nezaměstnanosti pomocí tzv. státní politiky zaměstnanosti. Jedná se o taková opatření, která vedou k rovnováze na trhu práce, efektivnímu využití pracovních sil a obecně k podmínkám výhodným jak pro zaměstnavatele, tak pro jednotlivce (Krebs, Durdisová, 2007). Opatření se zabývají především:

- **infrastrukturou trhu práce** – úřady práce, zprostředkovatelská, informační a poradenská činnost,
- **podporou pracovních míst** – finanční podpora zaměstnavatelů, veřejně prospěšné práce, lepší podmínky pro začínající podnikatele,
- **podporou v nezaměstnanosti** – finanční zabezpečení osob, které jsou vyřazeny z pracovního procesu,
- **rekvalifikace** – zlepšení adaptability a mobility pracovní síly (Krebs, Durdisová, 2007, s. 297).

Státní politika zaměstnanosti má jasně stanovené cíle. **Primární cíle politiky zaměstnanosti** jsou: umožnit každé osobě, která je schopna a má zájem podílet se na trhu práce, aby si mohla najít práci, která jí bude poskytovat adekvátní podmínky. Dále se snaží o to, aby zaměstnanci mohli na svých místech setrvat, aby nemohli být zaměstnavateli vykořisťováni, a naopak. **Sekundární cíle politiky zaměstnanosti** se zaměřují na zajištění adekvátních životních podmínek pro ty, kteří jsou z pracovního procesu vyřazeni. Jedná se tedy o finanční podporu v nezaměstnanosti pro jedince, kteří se nedobrovolně ocitli bez práce (Tomeš, 2011).

Politiku zaměstnanosti můžeme rozdělit na aktivní a pasivní. **Pasivní politika zaměstnanosti** odpovídá sekundární cílům politiky zaměstnanosti. Jedná se tedy o podporu nezaměstnaných. Od roku 1992 byla v České republice k těmto účelům použita zvláštní rezerva v rámci státního rozpočtu. O rok později byla v daňovém systému zařazena částka odvodů právě na státní politiku zaměstnanosti. Zhruba dvě třetiny tohoto rozpočtu plynou na podporu nezaměstnaných (Duková, Duka, Kouhoutová, 2013).

Aktivní politika zaměstnanosti se zabývá podporou zaměstnaných. Jejím cílem je vytváření pracovních míst, udržení těch stávajících a udržení lidí na jejich pozicích. Mezi nástroje aktivní politiky zaměstnanosti patří:

- **rekvalifikace** – rozšíření či získání nové kvalifikace, přispívá k lepšímu uplatnění uchazeče na trhu práce,
- **investiční pobídky** – jsou určené zaměstnavatelům, slouží k vytváření pracovních míst, zlepšování podmínek na pracovišti, školení zaměstnanců apod.,
- **veřejně prospěšné práce** – umožňují uchazeče krátkodobě zařadit do pracovního procesu. Jedná se o pracovní místa vytvářena obcemi či jinými subjekty, které mají smlouvu s Úřadem práce. Nabízejí například úklid měst, údržbu zeleně nebo různé sezónní práce (Tomeš, 2011),
- **společensky účelná pracovní místa** – firmy a zaměstnavatelé na základě smlouvy s příslušným úřadem práce, vytvářejí pracovní místa pro uchazeče, kteří jsou těžko zařaditelní do pracovního procesu a vyžadují zvýšenou péči (Ministerstvo práce a sociálních věcí, 2016)
- **příspěvek na zapracování** – finanční odměna za to, že zaměstnavatel přijme uchazeče, jenž vyžaduje zvýšenou péči a je tedy logické se domnívat, že jeho zaučení ve firmě bude vyžadovat větší pozornost,
- **příspěvek na nový podnikatelský program** – finanční podpora pro podnikatele, kteří díky změnám ve své firmě nemohou zajistit svým zaměstnancům práci ve stanoveném rozsahu,

- **podpora zaměstnávání zdravotně znevýhodněných osob** – zejména finanční podpora chráněných pracovních míst⁴ a dílen,
- **programy a poradenství** – cílené programy, které pomáhají osobám řešit problémy, informovat je o jejich právech a povinnostech apod. (Tomeš, 2011).

---

⁴ Pracovní místo, zřízené speciálně pro osoby se zdravotním postižením (Ministerstvo práce a sociálních věcí)

4 Vlastní práce

Empirická část předkládané práce byla provedena pomocí dotazníkového šetření, které bylo doplněno o dva hloubkové rozhovory.

4.1 Příprava výzkumu

V prvotní fázi výzkumu byl na základě teoretické části práce stanoven výzkumný cíl. Pro jeho uskutečnění bylo stanoveno několik hypotéz, které byly pomocí dotazníkového šetření přijaty či odmítnuty. Pro účely dotazníkového šetření bylo stanoveno celkem 23 otázek, z toho pět identifikačních. Identifikační otázky byly číslovány jiným způsobem, aby dotazník nepůsobil na respondenty příliš obsažně. Dále dotazník obsahuje 18 otázek, z nich některé jsou uzavřené, jiné otevřené či polouzavřené, dle povahy dané otázky. Dotazník také obsahuje několik filtračních otázek, které slouží ke zjednodušení následného zpracování. Na začátku dotazníku je také krátce uvedeno, k jakým účelům budou jeho výsledky použity a samozřejmě poděkování za ochotu.

Po vypracování dotazníku byla uskutečněna pilotáž neboli předvýzkum. Pilotáž slouží k ověřování výzkumného nástroje, zjišťuje reakce respondentů na navrhované otázky a usiluje o optimalizaci užitých indikací (Disman, 2011). Vypracovaný dotazník byl tedy předložen 12 respondentům, ti měli za úkol odpovědět na všechny otázky a poskytnout výzkumníkovi zpětnou vazbu. Na základě jejich připomínek došlo k upravení obsahu několika otázek a grafické úpravy dotazníku.

Pro doplnění výsledků výzkumu byly uskutečněny dva hloubkové rozhovory. Jejich výstupy slouží ke zlidštění surových dat, zjištěných při kvantitativním výzkumu. Výsledky dotazníkového šetření jsou tak proloženy výpověďmi respondentů slouží k lepší interpretaci výsledků. Oba respondenti byli osloveni během dotazníkového šetření.

4.2 Sběr dat

Upravený dotazník byl distribuován respondentům v papírové podobě přímo na půdě Úřadu práce – kontaktní pracoviště Praha 5. Způsob, při kterém jsou dotazníky ponechány na stole pracovníků ÚP a nezaměstnaní mají možnost jej vyplnit, se neosvědčil. Jako nejefektivnější metoda získání co nejvíce respondentů se ukázala být přímá

konfrontace nezaměstnaných, kteří čekají na chodbě, než bude vyvoláno jejich číslo. Tímto způsobem bylo distribuováno celkem 132 dotazníků. Celkem 117 respondentům se podařilo jej správně vyplnit, patnáct dotazníků bylo z výzkumu vyřazeno, neboť chyběly odpovědi na důležité otázky či obsahovaly vulgarismy. Finální verze dotazníku je obsahem přílohy č. 1, str. 84.

Pro účely kvalitativní části výzkumu byly uskutečněny dva hloubkové rozhovory. Respondenti byli získáni z řad nezaměstnaných, na již zmíněném Úřadu práce. Ani jeden z respondentů si nepřál zveřejňovat osobní údaje, aby byla zachována zásada anonymity, budou pro účely této práce respondenti označeni následovně:

- **Paní S.** – 37 let, vdaná, 2 děti, dovršené vzdělání: Bc., nezaměstnaná 4 měsíce,
- **Pan O.** – 54 let, svobodný, bezdětný, dovršené vzdělání: výuční list, nezaměstnaný 3 roky.

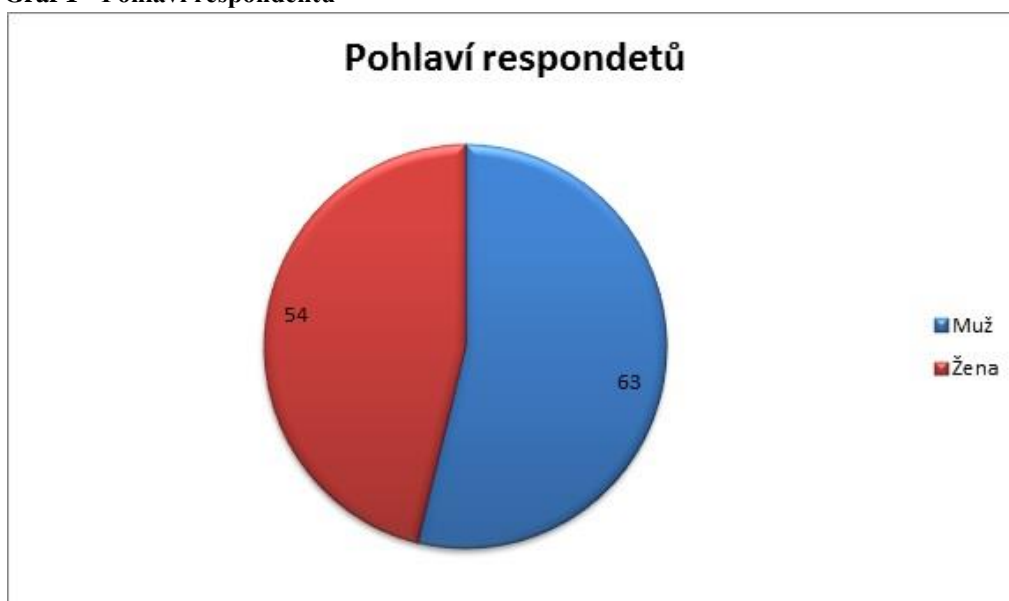
Na základě předběžné ústní domluvy byl s oběma respondenty během měsíce ledna uskutečněn rozhovor přímo v budově Úřadu práce. Oba respondenti byli seznámeni s účelem výzkumu a byli ochotni věnovat svůj čas pro tento účel. Záznam rozhovorů byl uskutečněn písemně do počítače, jelikož respondenti si nepřáli být nahrávaní. Výstupy z obou rozhovorů jsou použity jako doplnění výsledků dotazníkového šetření a jeho lepší interpretaci.

4.3 Výsledky dotazníkového šetření

Jak již bylo výše zmíněno, během provedeného dotazníkového šetření bylo celkem získáno 117 správně vyplněných dotazníků. Získaná data byla nejprve přepsána do tabulky v programu Excel, aby bylo možno s nimi nadále pracovat. Následující část práce se věnuje prezentaci a interpretaci získaných výsledků.

4.3.1 Demografické údaje

Graf 1 - Pohlaví respondentů

Zdroj: Vlastní zpracování

Co se týče rozložení respondentů dle pohlaví, je výzkumný vzorek celkem vyrovnaný. Lehce převažují muži, těch na dotazník odpovědělo 63, žen bylo 54.

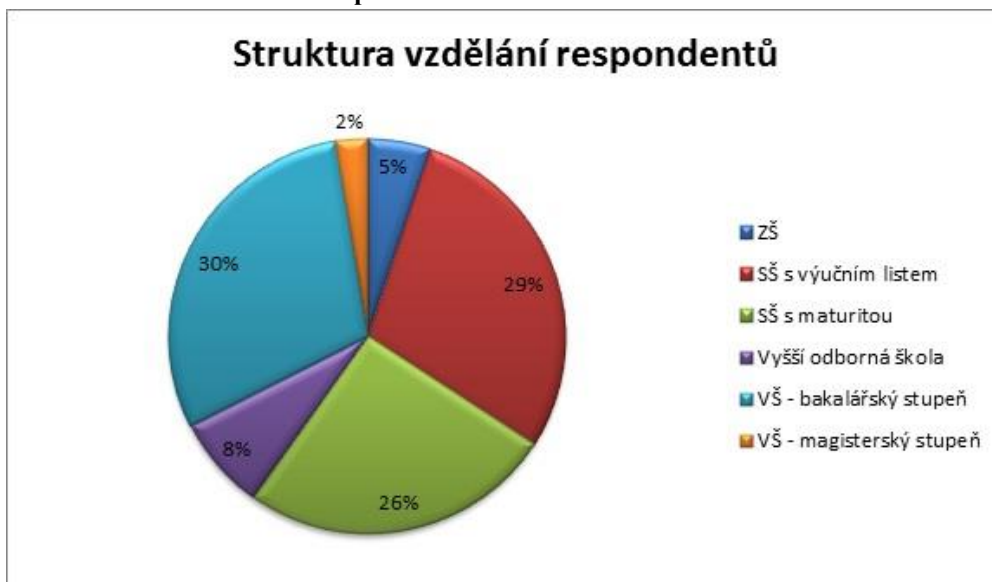
Graf 2 - Věkové rozložení respondentů

Zdroj: Vlastní zpracování

Dotazníkového šetření se účastnilo 25 (21 %) respondentů mladších 27 let. Třetina respondentů spadá do věkové kategorie mezi 27 a 35 lety, tedy 37 (32 %) respondentů. Největší zastoupení má kategorie 36–49 let, tento věk uvedlo 40 (34 %) respondentů. Zbývajících 15 (13 %) respondentů se nachází ve věku větším než 50 let. Nikomu z respondentů nebylo více než 58 let.

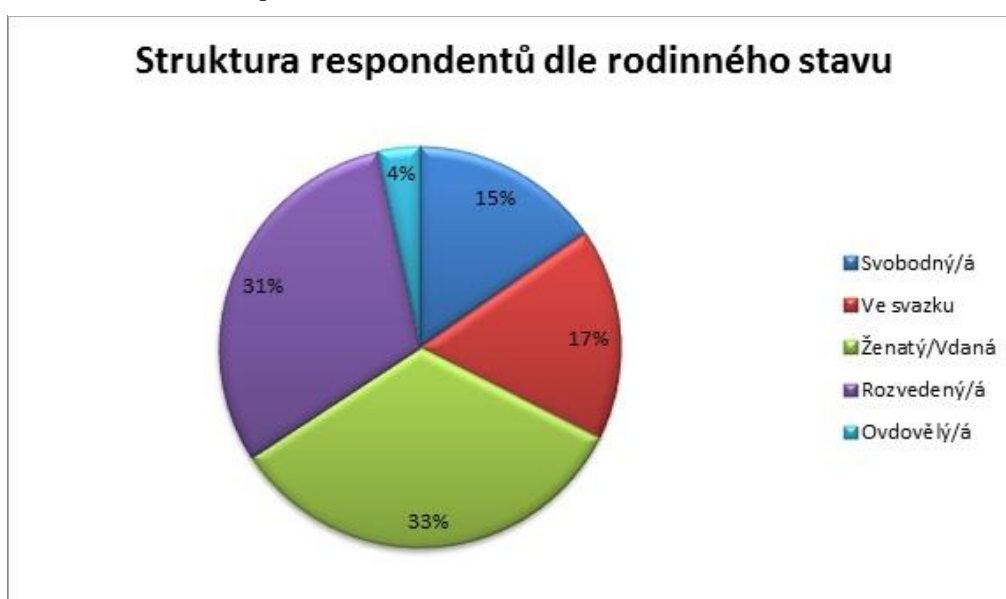
Graf 3 - Struktura vzdělání respondentů

Zdroj: Vlastní zpracování

Dotazníkového šetření se zúčastnilo celkem 6 (5 %) nezaměstnaných, kteří ukončili své vzdělání na základní úrovni. Střední školu zakončenou výučním listem absolvovalo 34 (29 %) respondentů. Maturitu má 30 (26 %) respondentů. Vyšší odbornou školu navštěvovalo celkem 9 (8 %) respondentů. Největší zastoupení představují nezaměstnaní, pyšníci se titulem bakalář, tj. 35 (30 %) respondentů. Dotazník také vyplnili 3 (2 %) respondenti, kteří absolvovali také druhý stupeň vysokoškolského vzdělání. Žádný z respondentů nebyl absolventem doktorandského studia.

Graf 4 - Struktura respondentů dle rodinného stavu

Zdroj: vlastní zpracování

Struktura respondentů dle rodinného stavu je následující: 28 (15 %) nezaměstnaných se nachází bez partnera. Ve vztahu žije 20 (17 %) respondentů. Největší zastoupení mají respondenti žijící v manželství, těch se výzkumu účastnilo 39 (33 %). Rozvedených je 36 (31 %) a nejméně respondentů bylo ovdovělých, pouze 4 (4 %).

Graf 5 - Struktura respondentů dle počtu dětí

Zdroj: Vlastní zpracování

Bez dětí se nachází 44 (37 %) respondentů. O něco více, tedy 50 (43 %) respondentů má jedno či dvě děti. Více než dvě děti má 23 respondentů, z toho dva uvedli, že mají více jak 6 dětí.

Graf 6 - Struktura respondentů dle bydlení

Zdroj: Vlastní zpracování

Z grafu je patrné, že 31 (27 %) respondentů žije samo. S rodiči bydlí 34 (29 %) respondentů. Největší část respondentů bydlí s partnerem, tj. 52 (44 %) dotázaných.

Graf 7 - Struktura respondentů dle délky nezaměstnanosti

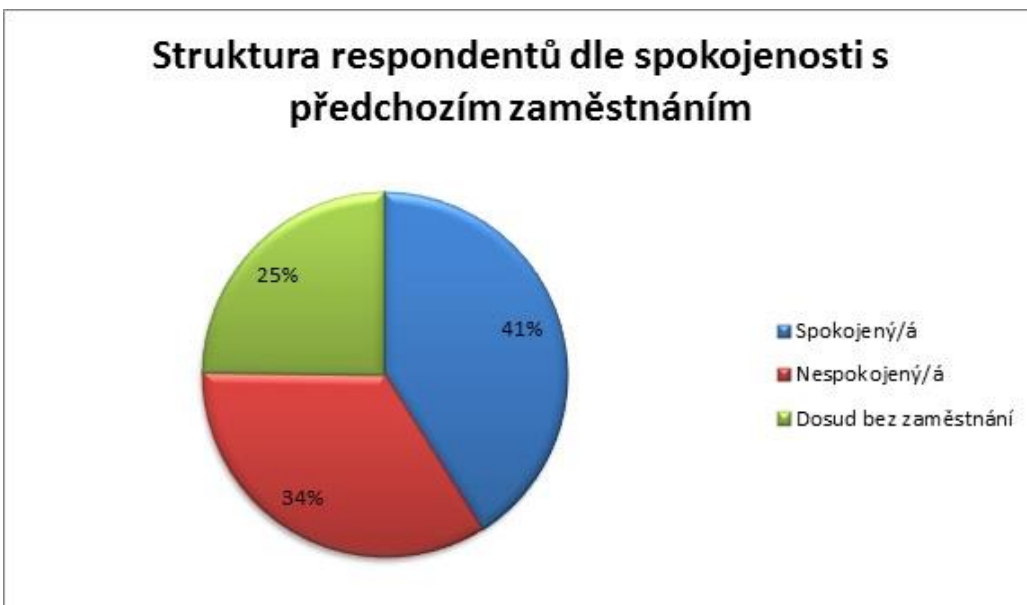

Zdroj: Vlastní zpracování

Největší zastoupení má v dotazníkovém šetření skupina respondentů, kteří hledají zaměstnání ne déle než tři měsíce, takto odpovědělo celkem 43 (37 %) respondentů. Mezi čtvrt a půl rokem se bez zaměstnání nachází 19 (16 %) respondentů. Nezaměstnanost trávající 7 až 12 měsíců uvedlo 22 (19 %) nezaměstnaných. Velkou skupinu tvoří dlouhodobě nezaměstnaní. Více než rok hledá zaměstnání 33 (28 %) respondentů.

4.3.2 Vliv nezaměstnanosti

Graf 8 - Struktura respondentů dle spokojenosti s předchozím zaměstnáním

Zdroj: Vlastní zpracování

Co se týče spokojenosti s předchozím zaměstnáním, alarmující je fakt, že 40 (34 %) respondentů uvedlo, že dříve navštěvovali zaměstnání, ve kterém byli nespokojeni. Naopak 48 (41 %) respondentů uvedlo spokojenost s předchozí pracovní pozicí. Čtvrtina účastníků výzkumu, tedy 29, si hledá své teprve první zaměstnání a žádné předchozí zkušenosti nemá.

Graf 9 - Vliv nezaměstnanosti na finanční situaci

Zdroj: Vlastní zpracování

Překvapivě celkem dva respondenti uvedli, že nezaměstnanost dopomohla ke zlepšení jejich finanční situace. Naopak polovina, tedy 59 respondentů se díky ztrátě zaměstnání musela uskromnit a téměř třetina, tj. 37 respondentů uvádí značné finanční potíže v důsledku nezaměstnanosti. To, že nezaměstnanost nemá vliv na jejich finanční situaci, odpovědělo 19 (16 %) respondentů.

Co se týče původu finančních příspěvků, nejvíce respondentů odpovědělo, že je živí partner či rodina, druhou nejčastější odpovědí byl přivýdělek. Na sociální dávky spoléhá pouze 21 respondentů.

Na otázku, čemu se věnují ve volném čase, odpovědělo 70 (82 %) respondentů že se věnují rodině, 35 (41 %) se věnuje hledání zaměstnání. Vzdělávání či rekvalifikaci volí 11 (13 %) dotazovaných a svým koníčkům se věnuje 29 (34 %) respondentů.

Graf 10 - Vliv nezaměstnanosti na fyzické zdraví

Zdroj: Vlastní zpracování

Respondenti ve většině uvedli, že nezaměstnanost nemá vliv na jejich fyzické zdraví. Pouze 19 nezaměstnaných uvedlo vliv ztráty zaměstnání na jejich zdraví, 11 respondentů spíše ano a 8 rozhodně ano. Co se týče příznaků, které respondenti uvádějí, jedná se ve většině o nespavost a únavu.

Nejvíce účastníků výzkumu, tedy 53 (45 %) uvedlo, že spíše nepociťují žádné fyzické změny způsobené nezaměstnaností a 45 (39 %) respondentů si je jistých, že nezaměstnanost nemá na jejich fyzické zdraví vliv.

Graf 11- Vliv nezaměstnanosti na psychické zdraví

Zdroj: Vlastní zpracování

Na rozdíl od výsledků předchozí otázky, respondenti povětšinou pocítují vliv nezaměstnanosti na jejich psychické zdraví. Celkem 60 (62 %) respondentů pozoruje jisté dopady své situace na svou psychiku.

Nejvíce respondenty trápí stres a snížení sebevědomí, tyto neduhy přiznalo 40 (47 %). Potíže s depresemi uvedlo 12 (14 %) respondentů. Kromě předepsaných odpovědí měli respondenti v této otázce možnost doplnit vlastní poznatky, zde muži ponejvíce uváděli problémy v intimním životě, ženy odcizení s partnerem.

Co se týče vztahů s okolím, 50 (61 %) respondentů uvádí změny v souvislosti s nezaměstnaností. Nejhorší dopady má nezaměstnanost na vztahy ve společnosti, zde většina respondentů uvádí značné zhoršení. Vztahy s přáteli se také dle respondentů změnilo k horšímu. Rodinné vztahy nezaměstnanost dle respondentů příliš neovlivňuje, někteří dokonce uvádí mírné zlepšení, zejména ženy.

Na otázku týkající se sociální opory zhruba polovina respondentů uvádí, že se nejvíce spoléhají na rodinu či partnera. Druhá polovina respondentů vidí největší oporu ve svých přátelích. Kromě těchto odpovědí respondenti uváděli také oporu lidí na internetu a sociálních sítích.

Jevy a chování, které může člověka doprovázet při vypořádávání se se složitou situací jako je nezaměstnanost se většinou, tedy 39 respondentům vyhýbá. Největší zastoupení má však konzumace alkoholu a kouření, tyto neduhy přiznalo celkem 51 respondentů. Přejídání přiznalo celkem 22 dotázaných, 9 respondentů uvádí zkušenosti s dogami či jinými návykovými látkami. Intenzivně cvičit začalo 6 respondentů a 4 začali v důsledku nezaměstnanosti impulzivně nakupovat. Celkem 4 respondenti přiznali sebevražedné myšlenky.

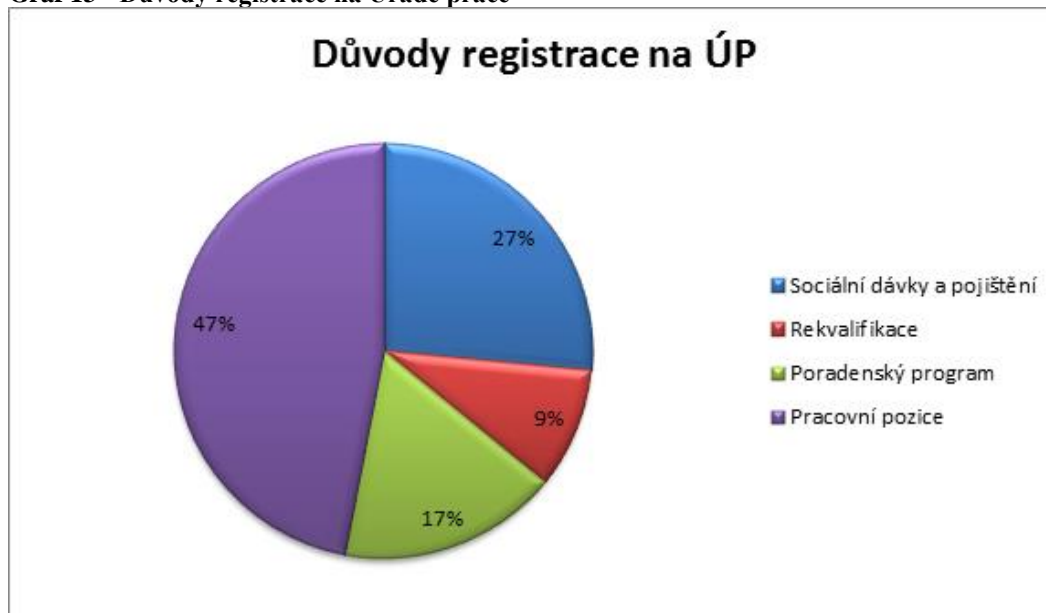
Graf 12 - Jevy spojené s vypořádáváním se s nezaměstnaností

Zdroj: Vlastní zpracování

4.3.3 Postoj k úřadům práce

Graf 13 - Důvody registrace na Úřadě práce

Zdroj: Vlastní zpracování

Z grafu je patrné, že nejvíce respondentů od Úřadu práce očekává adekvátní pracovní nabídku, jedná se o 55 (47 %) dotazovaných. Dalším důvodem jsou sociální dávky či pojištění, které jako důvod registrace na ÚP udává 31 (27 %) respondentů. Dále

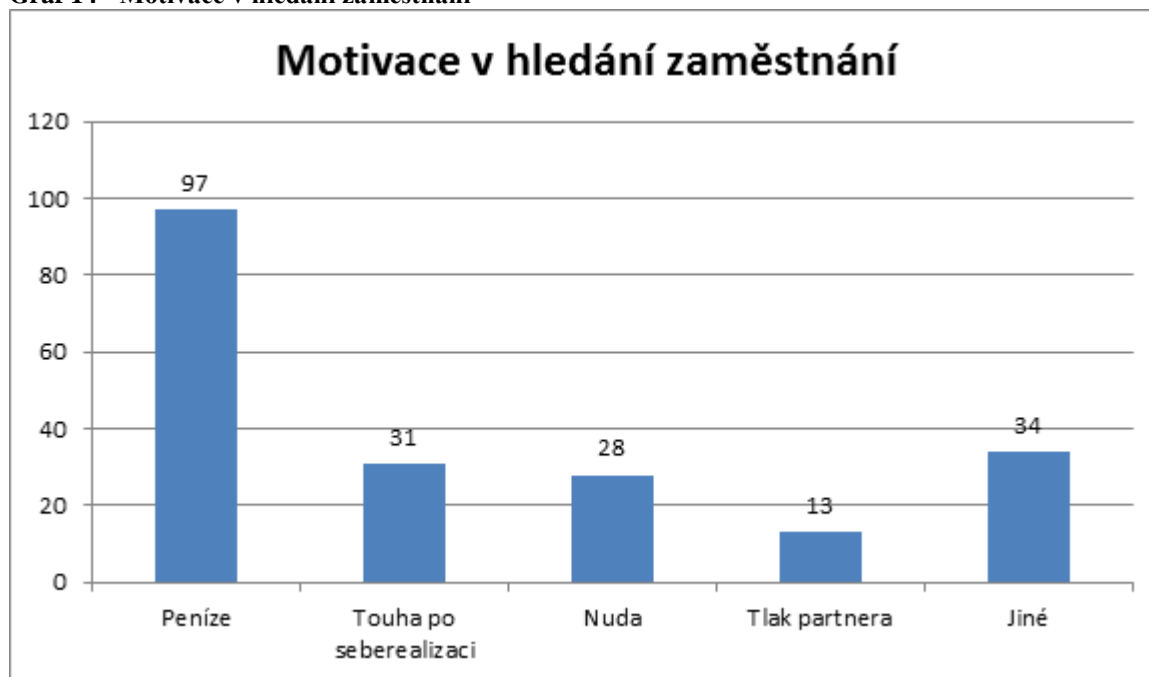
20 (17 %) dotazovaných má zájem o poradenský program a 11 (9 %) účastníků výzkumu by se rádo rekvalifikovalo.

V další otázce měli respondenti možnost ohodnotit činnost Úřadu práce. Třetina dotazovaných projevila spokojenost s tím, jak ÚP funguje. Další třetina respondentů dle odpovědi nečeká, že by jim ÚP mohl nějak pomoci.

V rámci této otázky měli respondenti také možnost napsat, co by ÚP vytkli či pochválili. Co se negativní kritiky týče, dotazovaným nejvíce vadí stísněné prostředí a ošklivá chodba, také systém, při kterém je návštěvník nucen vzít si pořadové číslo a vyčkat, se netěší velké oblibě. Dále si mnoho respondentů stěžuje na to, že Úřad práce jim nijak nepomáhá a vlastně jen tlačí na nezaměstnané, aby si práci našli sami.

Respondenti naopak vyzdvihují milý přístup pracovníků a chválí poradenské programy. Celkově ale by se ohlasy na činnost ÚP daly považovat za negativní.

Graf 14 - Motivace v hledání zaměstnání

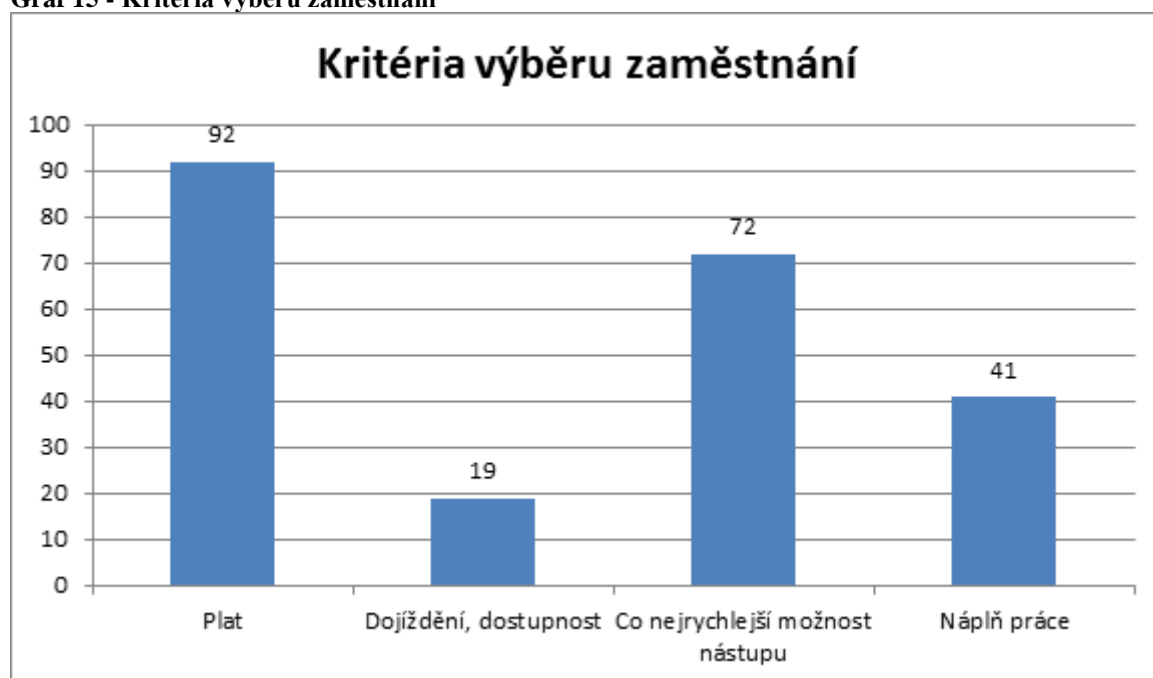
Zdroj: Vlastní zpracování

Zdaleka největším motivátorem v hledání zaměstnání jsou peníze, pouze 20 respondentů tuto možnost neuvvedlo. Touha po realizaci pohání 31 respondentů, 28 z nich se doma nudí. Další možností je tlak partnera, který pociťuje 13 respondentů. Kromě

předepsaných odpovědí měli respondenti také možnost uvést vlastní myšlenky, tuto možnost využilo celkem 34 respondentů, drtivá většina z nich uvádí tlak společnosti či to, že chodit do práce se prostě musí a každý by měl mít nějaké zaměstnání.

Na otázku, zda se cítí být povinovani prací, odpovědělo celkem 61 (71 %) respondentů, že ano. V další otázce měli možnost tento postoj odůvodnit. Nejčastější uváděnou odpovědí u žen bylo, že nechtějí být žena v domácnosti a nechávat se živit partnerem či rodinou. Muži zase mají povětšinou pocit, že na rozdíl od něžného pohlaví jsou to oni, kdo mají od pradávna povinnost přinést jídlo na stůl. Spousta lidí také uvedla, že na člověka bez práce je nahlíženo jako na příživníka a břídila.

Graf 15 - Kritéria výběru zaměstnání

Zdroj: Vlastní zpracování

Jasným vítězem při výběru budoucího zaměstnání je výše mzdy, tu uvádí 92 z celkových 117 respondentů. Druhým největším lákadlem je pro nezaměstnané rychlá možnost nástupu, kterou uvádí 72 respondentů, což značně převyšuje například náplň práce, která je rozhodující pouze pro 41 respondentů. Ostatní kritéria jako je dopravní dostupnost či dojíždění jsou důležitá pro 19 respondentů.

4.4 Statistické testování hypotéz

V úvodní části překládané práce bylo stanoveno sedm hypotéz, které se zabývají závislostí sledovaných znaků. Závislost kvalitativních znaků lze zkoumat pomocí statistických metod. Nejprve je nutné získané znaky zanést do tzv. asociačních či kontingenčních tabulek.

Kvalitativní znaky mohou nabývat dvou nebo více obměn. V prvním případě nazýváme závislost asociační, v opačném případě hovoříme o kontingenci. Cílem této kapitoly bude zjistit, zdali mezi zkoumanými znaky existuje závislost, popřípadě jak je silná (Svatošová, Kába, 2016).

Pro účely této práce bude k potvrzení či vyvrácení stanovených hypotéz použit χ^2 test pro závislost. Tento test se používá, pracujeme si se vzorkem větším nežli 40. Testování probíhá následovně: Nejprve je nutno stanovit tzv. nulovou hypotézu (H_0), která nám říká, že mezi sledovanými znaky neexistuje závislost, k ní je potřeba formulovat hypotézu alternativní (H_1), tedy takovou, která nulovou hypotézu vyvrací (Svatošová, Kába, 2016).

4.4.1 Hypotéza č. 1

H_0 Délka nezaměstnanosti nemá vliv na fyzické zdraví jedince

H_1 Délka nezaměstnanosti má vliv na fyzické zdraví jedince

Hypotéza č. 1 se zakládá na výsledcích dvou dotazníkových otázek, a to délka nezaměstnanosti a pociťovaný vliv na fyzické zdraví člověka.

Tabulka 1 - Hypotéza č. 1 - Skutečné a marginální četnosti

Délka nezaměstnanosti	Vliv na zdraví				Celkem
	Rozhodně ano	Spíše ano	Spíše ne	Rozhodně ne	
<3 měsíce	2	1	20	20	43
4-6 měsíců	0	4	10	5	19
7-12 měsíců	0	1	13	8	22
>1 rok	6	5	10	12	33
Celkem	8	11	53	45	117

Zdroj: Vlastní zpracování

V tabulce č. 1 lze najít marginální (sečtené) i skutečné četnosti výskytu znaků. Dále je třeba si vyjádřit četnosti teoretické. K tomu lze použít následující vzorec:

$$n_{ij} = \frac{n_i \cdot n_j}{n}$$

Zdroj: Svatošová, Kába. 2016, s. 14

Přičemž n_i vyjadřuje součet skutečných četností v řádku, n_j vyjadřuje součet skutečných četností ve sloupci a n je celkový rozsah souboru.

Tabulka 2 - Hypotéza č. 1 - Teoretické četnosti

2,9402	4,0427	19,4786	16,5386
1,2992	1,7863	8,6068	7,3076
1,5043	2,0684	9,9658	8,4615
2,2564	3,1025	14,9487	13,6923

Zdroj: Vlastní zpracování

χ^2 test pro závislost lze použít pouze v případě, že ani jedna z teoretických četností není menší než 1 a zároveň počet teoretických četností menších než 5 nesmí překročit hranici 20 %. V případě první hypotézy je zřejmé, že počet četností menších než 5 je 50 %, bude tedy nutné sloučit sloupce rozhodně ano a spíše ano, aby bylo dosaženo požadovaného pravidla, dále je třeba sloučit dvě prostřední kategorie délky nezaměstnanosti do jedné.

Tabulka 3 - Hypotéza č. 1 - Upravené četnosti

Délka nezaměstnanosti	Vliv na zdraví			Celkem
	Ano	Spíše ne	Rozhodně ne	
<3 měsíce	3	20	20	43
4 – 12 měsíců	5	23	13	41
>1 rok	11	10	12	33
Celkem	17	53	45	117

Zdroj: Vlastní zpracování

Tabulka 4 - Hypotéza č. 1 - Upravené četnosti

6,2478	19,4786	16,5386
5,9572	18,5726	15,7692
4,7948	14,9487	13,6923

Zdroj: Vlastní zpracování

Dále je třeba vypočítat testové kritérium dle vzorce pro χ^2 .

Tabulka 5- Hypotéza č. 1 - Testové kritérium

1,6883	0,0139	0,7244	2,4166
0,1538	1,0554	0,0486	1,2578
8,0304	1,6382	0,2091	9,8777
9,8725	2,7075	0,9821	13,5621

Zdroj: Vlastní zpracování

Dalším krokem je porovnání testového kritéria s hladinou významnosti α . Pro účely této práce se bude jednat o hladinu významnosti ($\alpha = 0,05$). Výslednou hodnotu nalezneme v tabulkách dle stupňů volnosti: $(k-1)(m-1) = (3-1)(3-1) = 4$

$$\chi^2 = 13,5621$$

$$\chi^2_{0,05(4)} = 9,49$$

Hodnota testovaného kritéria je větší než kritická hodnota, na této hladině významnosti tedy můžeme nulovou hypotézu zamítnout. Lze tedy přijmout alternativní hypotézu, která říká, že délka nezaměstnanosti má vliv na psychické a fyzické dopady na zdraví jedince. Pravděpodobnost, že by tato pozorovaná závislost vznikla pouze náhodou je menší než 5 %.

Při zjišťování síly této závislosti lze použít vypočtením normalizovaného Pearsonova koeficientu, který vypadá následovně:

$$C = \sqrt{\frac{\chi^2}{\chi^2 + n}}$$

Zdroj: Svatošová, Kába. 2016, s. 15

Dále je třeba zjistit v tabulkách příslušnou hodnotu $C_{\max}$ pro určitý počet obměn znaku s nejméně obměnami.

Vzorec Pearsonova normalizovaného koeficientu:

$$C_{\text{norm}} = \frac{C}{C_{\text{max}}}$$

$$C_{\text{max}} = \sqrt{\frac{n-1}{n}}$$

Zdroj: Svatošová, Kába. 2016, s. 19

$$C = \sqrt{13,5621/(13,5621+117)} = 0,1038$$

$$C_{\text{norm}} = 0,138/0,471 = 0,2929$$

Zjištěná hodnota Pearsonova koeficientu ukazuje, že se jedná o slabou závislost mezi zkoumanými znaky. Z výsledků výzkumu ale vyplývá, že čím déle jsou nezaměstnaní, tím více pociťují, že být bez zaměstnání se podepisuje na jejich fyzickém zdraví. Krátkodobě nezaměstnaní vliv nezaměstnanosti na své zdraví spíše nepociťují.

4.4.2 Hypotéza č. 2

H0 Rodinná situace nezaměstnaného nemá vliv na psychiku jedince

H1 Rodinná situace nezaměstnaného má vliv na psychiku jedince

Hypotéza č. 2 budeme zkoumána pomocí dat získaných z otázky ohledně rodinné situace respondenta a pozorovaného vlivu na psychické zdraví.

Tabulka 6 - Hypotéza č. 2 - Skutečné četnosti

Rodinná situace	Vliv na psychiku				Celkem
	Rozhodně ano	Spíše ano	Spíše ne	Rozhodně ne	
Sám	10	9	10	2	31
S rodiči	4	15	11	4	34
S partnerem	3	19	15	15	52
Celkem	17	43	36	21	117

Zdroj: Vlastní zpracování

Tabulka 7 - Hypotéza č. 2. - Teoretické četnosti

4,5042	11,3931	9,5384	5,5641
4,9401	12,4957	10,4615	6,1025
7,5555	19,1111	16	9,3333

Zdroj: *Vlastní zpracování*

Tabulka 8 - Hypotéza č. 2 - Testové kritérium

6,7057	0,5026	0,0223	2,2829	9,5135
0,1789	0,5018	0,0277	0,7243	1,4327
2,7460	6,4586	0,0625	3,4405	12,7076
9,6306	7,4864	0,1125	6,4477	23,6776

Zdroj: *Vlastní zpracování*

$$\chi^2 = 23,6776$$

$$\chi^2_{0,05(6)} = 12,59$$

Na základě výsledku testu můžeme zamítnout nulovou a hypotézu a konstatovat, že platí alternativní hypotéza. Rodinná situace má tudíž vliv na psychické dopady nezaměstnanosti na jedince. V dalším kroku bude zjištěna síla závislosti dle Pearsonova normalizovaného koeficientu.

Vypočtená hodnota odpovídá slabé závislosti. Z výsledků výzkumu vyplývá, že lidé, kteří žijí sami, více pocítují vliv nezaměstnanosti na svou duševní pohodu. Naopak lidé, kteří žijí s rodinou či partnerem pozorují negativní vlivy nezaměstnanosti, co se psychiky týče, méně.

4.4.3 Hypotéza č. 3

H0 Pohlaví nemá vliv na způsob vyrovnávání se s nezaměstnaností

H1 Pohlaví má vliv na způsob vyrovnávání se s nezaměstnaností

Hypotéza č. 3 bude ověřována na základě údajů získaných z otázky na pohlaví a respondentů a otázkou na jevy, které respondentům pomáhají vyrovnat se se situací. Jedná se o kouření, konzumaci alkoholu, přejídání, drogy, impulzivní nakupování, extenzivní cvičení či sebevražedné myšlenky.

Tabulka 9 - Hypotéza č. 3 - Skutečné četnosti

Jevy	Pohlaví		Celkem
	Muž	Žena	
Kouření	20	11	31
Alkohol	16	4	20
Přejídání	5	17	22
Drogy	5	4	9
Nakupování	0	4	4
Cvičení	4	2	6
Sebevražedné myšlenky	4	0	4
Nic	20	19	39
Celkem	74	61	135

Zdroj: Vlastní zpracování

Tabulka 10 - Hypotéza č. 3 - Teoretické četnosti

16,9926	14,0074
10,9629	9,0370
12,0592	9,9407
4,9333	4,0666
2,1925	1,8074
3,2888	2,7111
2,1925	1,8074
21,3777	17,6222

Zdroj: Vlastní zpracování

Teoretické četnosti menší než 5 činí v tomto případě více jak 20 %. Aby byla tato podmínka dodržena, bude nutné pro účely testování hypotézy vymazat údaje o impulzivním nakupování, cvičení a sebevražedných myšlenkách. Tuto možnost zvolilo jen velmi málo respondentů, avšak řádky spolu nelze vzájemně logicky sečíst.

Tabulka 11 - Hypotéza č. 3 - Upravené teoretické četnosti

16,9926	14,0074
10,9629	9,0370
12,0592	9,9407
4,9333	4,0666
21,3777	17,6222

Zdroj: Vlastní zpracování

Následuje výpočet testového kritéria.

Tabulka 12 - Hypotéza č. 3 - Testové kritérium

0,5322	0,6456	1,1787
2,3143	2,8074	5,1217
4,1323	5,0130	9,1453
9,0180	0,0010	9,0190
0,0887	0,1077	0,1964
16,0855	8,5747	24,6602

Zdroj: *Vlastní zpracování*

$$\chi^2 = 24,6602$$

$$\chi^2_{0,05(4)} = 9,49$$

Vypočítané testové kritérium je větší nežli tabulková hodnota. Nulovou hypotézu lze tedy zamítnout. Z výsledků dotazníkového šetření vyplývá, že pohlaví má vliv na vypořádávání se s nezaměstnaností. Dalším krokem tedy bude opět vypočítat sílu zjištěné závislosti.

Vypočítaná hodnota Pearsonova koeficientu se nachází v intervalu od 0,1 do 0,3, jedná se tedy o slabou závislost. Z výsledků výzkumu vyplývá, že muži a ženy reagují na stresovou situaci, jakou je nezaměstnanost odlišně. Muži se častěji uchylují k alkoholu či kouření. Naopak ženy nacházejí útěchu spíše v jídle. Co se týče drog je skóre mužů a žen vyrovnané. Naopak impulzivní nakupování je výsadou žen. Muži častěji nacházejí útěchu ve cvičení. Sebevražedné myšlenky napadají dle výzkumu pouze muže.

4.4.4 Hypotéza č. 4

H0 Věk respondenta nemá vliv na zdroj jeho sociální opory

H1 Věk respondenta má vliv na zdroj jeho sociální opory

Čtvrtá hypotéza bude testována na základě dat z otázky ohledně věku respondenta a dále otázky na zdroj sociální opory. Prvním krokem je opět zhotovit tabulku skutečných a marginálních četností.

Tabulka 13 - Hypotéza č. 4 - Skutečné četnosti

Věk	Zdroj opory			Celkem
	Rodina	Přátelé	Internet	
<26	8	13	4	25
27-35	10	21	6	37
36-49	17	12	11	40
>50	12	3	0	15
Celkem	47	49	21	117

Zdroj: Vlastní zpracování

Druhým krokem je vypočtení teoretických četností.

Tabulka 14 - Hypotéza č. 4 - Teoretické četnosti

10,0427	10,4700	4,4871
14,8632	15,4957	6,6410
16,0683	16,7521	7,1794
6,0256	6,2820	2,6923

Zdroj: Vlastní zpracování

Tabulka 15 - Hypotéza č. 4 - Testové kritérium

0,4154	0,6113	0,0529	1,0796
1,5912	1,9552	0,0618	3,6082
0,0540	1,3480	2,0331	3,4351
5,9236	1,7146	2,6923	10,3305
7,9842	5,6291	4,8401	18,4534

Zdroj: Vlastní zpracování

$$\chi^2 = 18,4534$$

$$\chi^2_{0,05(6)} = 12,59$$

Stanovenou hypotézu č. 4, tedy že věk ovlivňuje zdroj sociální opory lze na základě testu prohlásit za správnou. V tomto momentě lze nulovou hypotézu zamítnout.

Dle výpočtů zkoumané znaky spojuje slabá závislost. Z výsledků dotazníkového šetření je patrné, že mladí lidé hledají útěchu spíše u svých přátel než u rodiny, často se také spoléhají na kontakty ze sociálních sítí a obecně internetu. Naopak starší generace hledají sociální oporu mezi členy své rodiny.

4.4.5 Hypotéza č. 5

H0 Věk respondenta nemá vliv na motivátory hledání zaměstnání

H1 Věk respondenta má vliv na motivátory hledání zaměstnání

Pátá hypotéza bude testována na základě dat získaných z otázky na respondentův věk a otázky ohledně motivace pro hledání zaměstnání. Jedná se o peníze, touhu po seberealizaci, pocit nudy a tlak se strany partnera či společnosti.

Tabulka 16 - Hypotéza č. 5 - Skutečné četnosti

Věk	Motivace					Celkem
	Peníze	Seberealizace	Nuda	Tlak partnera	Tlak společnosti	
<26	20	19	5	3	3	50
27-35	25	7	9	7	12	60
36-49	28	5	3	2	19	57
>50	24	0	11	1	0	36
Celkem	97	31	28	13	34	203

Zdroj: Vlastní zpracování

Tabulka 17 - Hypotéza č. 5 - Teoretické četnosti

23,8916	7,6354	6,8965	3,2019	8,3743
28,6699	9,1625	8,2758	3,8423	10,0492
27,2364	8,7044	7,8620	3,6502	9,5467
17,2019	5,4975	4,9655	2,3054	6,0295

Zdroj: Vlastní zpracování

Pro účely dalších výpočtů dojde k sečtení sloupců tlak partnera a tlak společnosti.

Tabulka 18 - Hypotéza č. 5 - Upravené skutečné četnosti

Věk	Motivace				Celkem
	Peníze	Seberealizace	Nuda	Tlak okolí	
<26	20	19	5	6	50
27-35	25	7	9	19	60
36-49	28	5	3	21	57
>50	24	0	11	1	36
Celkem	97	31	28	47	203

Zdroj: Vlastní zpracování

Tabulka 19 - Hypotéza č. 5 - Upravené teoretické četnosti

23,8916	7,6354	6,8965	11,5763
28,6699	9,1625	8,2758	13,8916
27,2364	8,7044	7,8620	13,1970
17,2019	5,4975	4,9655	8,3349

Zdroj: Vlastní zpracování

Nyní je splněna podmínka teoretických četností, dalším krokem tedy bude výpočet testového kritéria.

Tabulka 20 - Hypotéza č. 5 - Testové kritérium

0,6338	16,9151	0,5215	2,6861	20,7565
0,4697	0,5103	0,0633	1,8785	2,9218
0,0214	1,5765	3,0067	4,6136	9,2182
2,6865	5,4975	7,3336	6,4548	21,9724
3,8114	24,5294	10,9251	15,6330	54,8689

Zdroj: Vlastní zpracování

$$\chi^2 = 54,8689$$

$$\chi^2_{0,05(9)} = 16,92$$

Hodnota testového kritéria je větší nežli tabulková hodnota nalezená dle stupně volnosti. Nulová se tedy zamítá a lze říci, že věk má vliv na zdroj motivace pro hledání zaměstnání. Síla této závislosti byla dle Personova normalizovaného koeficientu určena jako nízká.

Z výsledků výzkumu vyplývá, že u všech věkových kategorií hrají roli finanční prostředky. Touha po seberealizaci se týká nejvíce mladších ročníků, tlak okolí uvádějí nejvíce respondenti středního věku. Touhu po zaměstnání z nudy přiznává nejvíce skupina respondentů starších 50 let.

4.4.6 Hypotéza č. 6

H0 Délka nezaměstnanosti nemá vliv na důvod registrace respondenta na ÚP

H1 Délka nezaměstnanosti má vliv na důvod registrace respondenta na ÚP

Šestá hypotéza bude ověřena či zamítnuta na základě údajů získaných z otázky ohledně délky nezaměstnanosti a důvodu, kvůli kterému je respondent registrován na

Úřadě práce a to: sociální dávky či placení pojištění, rekvalifikační kurzy, poradenský program a pracovní nabídka.

Tabulka 21 - Hypotéza č. 6 - Skutečné četnosti

Délka nezaměstnanosti	Registrace na ÚP				Celkem
	Dávky	Rekvalifikace	Poradenský program	Pracovní pozice	
<3 měsíce	9	3	11	20	43
4 – 12 měsíců	12	5	4	20	41
>1 rok	10	3	5	15	33
Celkem	31	11	20	55	117

Zdroj: Vlastní zpracování

Tabulka 22 - Hypotéza č. 6 - Teoretické četnosti

11,3931	4,0427	7,3504	20,2136
10,8632	3,8547	7,0085	19,2735
8,7435	3,1025	5,6410	15,5128

Zdroj: Vlastní zpracování

Vypočtené teoretické četnosti menší než 5 činí více jak 20 %, bude tedy nutné sloučit sloupce rekvalifikace a poradenský program.

Tabulka 23 - Hypotéza č. 6 - Upravené skutečné četnosti

Délka nezaměstnanosti	Registrace ÚP			Celkem
	Dávky	Poradenský program	Pracovní pozice	
<3 měsíce	9	14	20	43
4 – 12 měsíců	12	9	20	41
>1 rok	10	8	15	33
Celkem	31	31	55	117

Zdroj: Vlastní zpracování

Tabulka 24 - Hypotéza č. 6 - Upravené teoretické četnosti

11,3931	11,3931	20,2136
10,8632	10,8632	19,2735
8,7435	8,7435	15,5128

Zdroj: Vlastní zpracování

Tabulka 25 - Hypotéza č. 6 - Testové kritérium

0,5026	0,5964	0,0022	1,1012
0,1189	0,3195	0,0274	0,4658
0,1805	0,0632	0,0169	0,2606
0,8020	0,9791	0,0465	1,8276

Zdroj: Vlastní zpracování

$$\chi^2 = 1,8276$$

$$\chi^2_{0,05(4)} = 9,49$$

Hodnota testového kritéria je menší než zjištěná tabulková hodnota. Nulovou hypotézu tedy nelze na zadané hladině významnosti zamítnout. Platí, že délka nezaměstnanosti nemá vliv na to, co od Úřadu práce nezaměstnaný očekává.

4.4.7 Hypotéza č. 7

H1 Pociťovaná povinnost být zaměstnan má vliv na důvody přijetí zaměstnání

H0 Pociťovaná povinnost být zaměstnan nemá vliv na důvody přijetí zaměstnání

K testování poslední hypotézy budou použita data zjištěná z odpovědí respondentů na otázku, zdali se cítí být povinni pracovat a otázky, jaká kritéria považují při výběru zaměstnání za klíčová. Jde o plat, dopravní dostupnost, možnosti nástupu ihned či náplň práce.

Tabulka 26 - Hypotéza č. 7 - Skutečné četnosti

Povinnost být zaměstnaný	Kritéria výběru zaměstnání				Celkem
	Plat	Dostupnost	Nástup ihned	Náplň práce	
Ano	71	8	43	34	156
Ne	21	11	29	6	67
Celkem	92	19	72	40	223

Zdroj: Vlastní zpracování

Tabulka 27 - Hypotéza č. 7 - Teoretické četnosti

64,3587	13,2914	50,3677	27,9820
27,6412	5,7085	21,6322	12,0179

Zdroj: Vlastní zpracování

Tabulka 28 - Hypotéza č. 7 - Testovací kritérium

0,6853	2,1065	1,0777	1,2943	5,1638
1,5956	4,9049	2,5094	3,0134	12,0233
2,2809	7,0114	3,5871	4,3077	17,1871

Zdroj: Vlastní zpracování

$$\chi^2 = 17,1871$$

$$\chi^2_{0,05(3)} = 7,82$$

Vypočtená hodnota testového kritéria je větší než tabulková hodnota. Nulovou hypotézu nelze zamítnout. Platí, že pociťovaná povinnost být zaměstnaný souvisí s kritérii, které nezaměstnaní považují za rozhodující při výběru zaměstnání. Síla této závislosti byla dle Pearsonova normalizovaného koeficientu určena jako spíše slabá.

Odpovědi respondentů, kteří se cítí být povinni pracovat se od zbytku souboru značně liší. Ti, kteří se necítí být povinni chodit do práce se mnohem méně zajímají o výši platu i o náplň práce. Pro obě skupiny je velmi důležitý nástup ihned.

5 Výsledky a diskuse

Následující kapitola se věnuje shrnutí výsledků výzkumného šetření, včetně srovnání těchto výsledků s teoretickou částí a výstupů z provedených rozhovorů. Druhá polovina této kapitoly je věnována diskuzi s jinými autory.

5.1 Zhodnocení výsledků

Výzkumné šetření ukázalo, že téma nezaměstnanosti je pro respondenty velmi citlivé a nálada na půdě Úřadu práce je často sklíčená až nervózní. Způsob distribuce dotazníků, kdy pracovník ÚP nabízí registrovaným možnost jej vyplnit, se ukázal jako spíše neefektivní. Nejlepším způsobem, jak získat respondenty se ukázala přímá konfrontace s autorkou práce a ujištění o účelu výzkumu. Již tento fakt ukazuje, že období nezaměstnanosti je pro mnoho lidí velmi těžké a značné množství nezaměstnaných se za svou situaci stydí.

Mnoho lidí stále zastává názor, že být bez práce je něco špatného a mají pocit, že nezaměstnanost na ně vrhá špatný stín. S tímto názorem se také ztotožňují respondenti, se kterými byl proveden rozhovor. Paní S. uvedla: *„Nechci sedět doma a štrikovat ponožky. Taky nechci být v té kategorii „máma v domácnosti“. Nechci, aby si o mně lidi mysleli, že jenom sedím doma a utrácím manželovy peníze. Ženská v dnešní době by měla mít svoji práci a své peníze, ne být závislá na chlapovi. Já jsem celý život, kromě mateřské, chodila do práce, přijde mi to úplně normální a samozřejmé“.*

Výzkum předkládané diplomové práce ukázal, že zastoupení mužů a žen je celkem vyrovnané. Nejvíce nezaměstnaných se nachází v produktivním věku, tedy 27–49 let. Nejméně respondentů je starších než 50 let. Poměrně značné zastoupení má také skupina respondentů mladších 26 let, které lze považovat za čerstvé absolventy. Tuto domněnku také podpírá fakt, že největší zastoupení mají mezi respondenty absolventi středních škol s výučním listem a také absolventi bakalářských oborů.

Co se týče délky nezaměstnanosti, dobrou zprávou je, že nejvíce respondentů se nachází bez práce krátkodobě, tedy méně než tři měsíce. Druhou nejpočetnější skupinou představují dlouhodobě nezaměstnaní, tedy déle než rok. Právě dlouhodobě nezaměstnaní

respondenti vykazují největší míru dopadů nezaměstnanosti jak na psychiku, tak na fyzické zdraví.

Naopak u dalších dlouhodobě nezaměstnaných může nastat rezignace a jakési smíření se s daným stavem. Tento případ nastal také u respondenta Pana O.: *„Já už jsem bez práce tak dlouho, že už ani nevím. Jako hned jak jsem skončil, tak mi chyběla ta výplata, ale našťástí brácha a rodina se o mě vždycky postarají. A pak když sem si zařídil kapesný od státu (smích) tak už to bylo lepší a teď se mám dobře. Občas dělám nějaký melouchy pro kámoše. Jinak jsem spokojenej, mám svůj pokoj, televizi a počítač, tam se člověk zabaví na celý den a pak jde večer člověk na pívko a je to v pohodě.“*

Velmi znepokojující výsledky má otázka na spokojenost s předchozím zaměstnáním. Čtvrtina respondentů uvedla, že dosud v pracovním procesu nefigurovali, což opět potvrzuje domněnku, že mnoho lidí, registrovaných na Úřadě práce je čerstvě po škole. Třetina respondentů se přiznala k nespokojenosti s předchozím zaměstnáním. Negativní zkušenost pak může ovlivnit nezaměstnané při hledání práce, stejně jako Pana O.: *„Já si nemyslím, že by člověk měl pracovat, když nechce. Teda jako já pracovat chci, ale zase nechci dělat vocasa kdoví komu žejo. A to že chlap musí chodit a vydělávat, to už je dneska podle mě přežitý, vždyť spousta chlapů chodí na mateřskou.“*

Výsledky dotazníkového šetření také ukázaly, že drtivá většina respondentů trpí v době nezaměstnanosti finančními potížemi. Polovina respondentů se musela uskromnit a více než třetinu postihly vážné finanční problémy. Tíživou finanční situaci přiznala také respondentka Paní S.: *„Největší vliv to má samozřejmě na naši peněženku. Já jsem sice zdaleka nevydělávala tolik jako manžel ale i těch pár tisíc je znát.“* Problém s nedostatkem peněz se týká hlavně svobodných lidí, kteří žijí v domácnosti sami, jedná se o téměř třetinu všech respondentů.

Vliv nezaměstnanosti na fyzické zdraví se týká jen asi dvaceti procent respondentů. Podařilo se však zjistit spojitost, mezi délkou nezaměstnanosti a pociťovaným vlivem na lidské tělo. Z výsledků výzkumu vyplývá, že při nezaměstnanosti krátkodobé není její vliv na fyzické zdraví tak značný, jako je tomu u nezaměstnanosti přesahující jeden rok. Důsledky života bez práce také popsala Paní S.: *„Přijdu si jako bych byla líná a neschopná, že jsem bez práce už takhle dlouho. Jo a taky jsem přibrala 7 kilo. Co se týče*

vlivu na mé zdraví, tak kromě těch špeků ještě špatně spím. Někdy celou noc jen ležím a poslouchám, jak manžel chrápe, a přemýšlím, co budu dělat.“ S výpovědí paní S. se ztotožňují také výsledky dotazníkového šetření. Z těch vyplývá, že nečastějším neduhem je právě nedostatek spánku a z toho plynoucí únava.

Na rozdíl od vlivu nezaměstnanosti na fyzické zdraví, kde většina respondentů nepozoruje žádné změny, u psychiky uvádí větší část dotazovaných, že se na ní nezaměstnanost podepsala. Nejčastěji uváděným problémem je snížení sebevědomí a stres. S tímto faktem také souvisí odpovědi na otázku, zdali se respondenti cítí být povinni pracovat, na kterou tři čtvrtě z nich odpovědělo, že ano.

Problém s nezaměstnaností je tedy ten, že je v naší společnosti stále stigmatizována. Většina lidí se domnívá, že pracovat se zkrátka musí a kdo nepracuje, je nějakým způsobem nenormální. Stejně to vidí také Pan. O.: *„A taky když chlap řekne, že je nezaměstnaný, tak na něj lidi koukají divně. Protože dřív to bylo nemyslitelný, že by člověk neměl práci, kdo byl doma tak byl divnej. A asi to v těch lidech zůstalo.“* Stejný názor sdílí i druhá respondentka Paní S., která na otázku proč si hledá zaměstnání, odpověděla: *„Nechci sedět doma a štrikovat ponožky. Taky nechci být v té kategorii „máma v domácnosti“. Nechci, aby si o mně lidi mysleli, že jenom sedím doma a utrácím manželovy peníze. Ženská v dnešní době by měla mít svoji práci a své peníze, ne být závislá na chlapovi. Já jsem celý život, kromě mateřské, chodila do práce, přijde mi to úplně normální a samozřejmé. Moje maminka i její maminka chodily celý život do práce.“*

Statistickým testováním se podařilo zjistit vztah mezi dopady nezaměstnanosti na psychické zdraví a rodinnou situací. Lidé žijící s rodinou či partnerem snášejí ztrátu zaměstnání o něco lépe nežli ti, kteří žijí sami. Dokazuje se zde důležitost sociální opory, která může člověku v těžké situaci velmi pomoci. Z výsledků výzkumu vyplývá, že lidé žijící sami pocítují větší vliv nezaměstnanosti jak na svou peněženku, tak na psychiku.

Alarmující jsou odpovědi respondentů na dotaz, co považují za důležité při rozhodování o tom, jakou práci přijmou. Téměř 80 % respondentů uvádí plat, avšak více než 60 % zaškrtnulo možnost: co nejrychlejší nástup. Pouze třetina respondentů považuje za rozhodující náplň práce. Tento fakt je velmi znepokojující, neboť ukazuje, že většina lidí by bylo schopno vzít nevyhovující zaměstnání jen proto, aby nějakou práci měli.

Statistickým testováním hypotéz se podařilo zjistit souvislost mezi pocitem jakési povinnosti pracovat a kritérii, dle kterých se nezaměstnaný rozhoduje při přijetí zaměstnání. Respondenti, kteří uvádějí, že cítí být povinní pracovat, se neohlížejí na náplň práce, ale více se zaměřují na co nejdříve nástup do zaměstnání.

Nejčastěji uváděným zdrojem motivace k hledání zaměstnání jsou peníze. Třetina respondentů uvádí potřebu se realizovat a stejná část odpověděla, že se bez zaměstnání nudí. Další zvolenou odpovědí byl tlak partnera, který uvádí 10 % respondentů. V rámci této otázky měli respondenti možnost uvést vlastní myšlenky a zdroje motivace. Drtivá většina z těch, kteří se rozhodli uvést vlastní zdroj motivace, odpověděli, že do práce se zkrátka chodit má a musí, což opět potvrzuje jejich pocit nutnosti chodit do práce.

Testováním hypotéz se podařilo prokázat vztah mezi věkem respondenta a jeho zdrojem motivace. Mladší ročníky projevují ambice k seberealizaci. Naopak respondenti středního věku, zejména ti s dětmi vidí hlavní zdroj motivace v nutnosti opatřit si finanční prostředky. Starší respondenti se zase doma častěji nudí.

Co se týče změn vztahů s okolím, uvádí většina respondentů zhoršení. Nejvíce se nezaměstnanost podepisuje na vztahy s přáteli a kolegy a celkově vztahy ve společnosti. Tyto výsledky korespondují s již uvedenou stigmatizací nezaměstnaných. Zhoršení vztahů nejen ve společnosti ale také doma uvádí respondentka Paní S.: *„S manželem se teď taky dost často hádáme, mám občas pocit, že mi to vyčítá. Taky mám mnohem méně přátel. Mnoho lidí, které jsem považovala za přátele, už teď na mě nemají čas, zjišťuji, že když si nemůžeme povídat o práci, není o čem. To mě hodně mrzí.“*

Ačkoli vztahy v rodině a s přáteli nezaměstnaností trpí, jeví se také jako velká pomoc pro nezaměstnaného. Většina respondentů uvádí rodinu jako zdroj sociální opory. Mladší ročníky se při hledání podpory obrací spíše na své přátele. Tato kauzalita se podařila statisticky dokázat, starší lidé hledají oporu spíše mezi členy rodiny, ti mladší naopak hledají pochopení mezi vrstevníky, často se obracejí i na sociální síť.

Část lidí se při hledání opory neobrací na jiné lidi, ale úlevu hledají spíše v činnostech. Značná část respondentů se přiznala ke zvýšené konzumaci alkoholu či kouření, zejména se jedná o muže. U žen se zase velmi často objevuje přejídání. Závislost

jevů, které pomáhají vypořádat se s nezaměstnaností na pohlaví, se podařila statisticky prokázat. Z výsledků vyplývá, že muži se spíše přiklání k alkoholu či kouření, někteří přiznali intenzivní cvičení. Ženy hledají útěchu v jídle a nakupování.

Uchýlení se k drogám přiznalo 9 respondentů, jedná se hlavně o mladší ročníky. Znepokojivé však je, že čtyři dotazovaní uvedli myšlenky na sebevraždu, všichni se řadí mezi svobodné a bezdětné jedince, kteří žijí sami a přiznali velké finanční potíže.

Na otázku, co očekávají od Úřadu práce, odpovědělo nejvíce respondentů, že očekávají pracovní nabídku. Druhou nejčastější možností se ukázalo být pobírání sociálních dávek a placení pojištění. Stejnou filozofii má také respondent Pan O. Ten na otázku, jak by ohodnotil práci ÚP, odpověděl: *„Já sem spokojenej, paní je na mě vždycky hodná a můžeme bejt rádi, že tu něco takovýho máme. Sice mě nutěj dělat akční plán, ale zase mi platěj sociální a zdravotní, tak to za to stojí“*. Naopak Paní S. je jiného názoru: *„Zatím nic moc. Byla jsem tu třikrát a paní se mě snaží akorát dohnat k tomu, abych sama posílala životopisy a hledala. Trošku jsem doufala, že tu mají nějakou databázi volných míst a ona mi řekne, které se pro mě hodí.“* Tento problém uvádí také většina dotazovaných v rámci dotazníkového šetření. Mnoho lidí se registruje na úřadě práce s vidinou toho, že jim úřad sám najde adekvátní zaměstnání.

Kromě stížností na vzhled prostor Úřadu práce si nejvíce respondentů stěžuje na to, že Úřad práce se snaží je dohnat k tomu, aby si našli práci svépomocí. Jen asi třetina dotázaných by měla zájem o poradenský či rekvalifikační program, zbytek respondentů očekává práci. Stejně připomínky má i Pan. O.: *„No chodím sem na pracák, aby mi něco našli. Oni teda moc nehledají, paní mě nutí, abych vyplňoval každej měsíc takovej papír, jmenuje se to Individuální akční plán, to je dobrý jméno co. No a každej měsíc mám za úkol, že musím poslat tři nebo čtyři životopisy a napsat to do toho papíru. Já to teda někdy šmelím ale i když to někam fakt pošlu, tak se mě nikdy nikdo neozve. Podle mě už jsem bez práce moc dlouho a ty šéfy to pak odradí, když to vidí, že od 2013 jsem doma.“*

Pro zlepšení této situace by se tedy pracovníci úřadů měli snažit lépe vysvětlit nezaměstnaným, co pro ně může Úřad práce udělat a co je v jejich nejlepším zájmu. Z výsledků výzkumu totiž vyplývá, že velké množství lidí je činností ÚP zklamáno a očekávalo něco jiného. Statistickým testováním bylo zjištěno, že délka nezaměstnanosti

nemá vliv na postoj nezaměstnaného k činnosti ÚP. Zklamání z rozsahu pomoci, který ÚP nezaměstnaným nabízí je tedy poměrně vyrovnané, nehledě na to, jak dlouho je nezaměstnaný registrovaný.

5.2 Diskuze

Buchtová (2013) tvrdí, že placená práce je ve společnosti dodnes spojována s vysokým společenským statutem a je zdrojem identity a sebeúcty člověka. Je tedy zřejmé, že nezaměstnanost s sebou může nést mnoho komplikací.

Velmi ohroženou skupinou jsou jistě dlouhodobě nezaměstnaní. Dlouhodobá negativně vnímaná situace se na jejich psychice může velmi silně podepsat a ztráta sebeúcty těmito lidem hledání zaměstnání ztěžuje (Jírová, 1999). Tento fakt se potvrdil také výsledky výše analyzovaného výzkumu. Dlouhodobě nezaměstnaní pocítují vliv nezaměstnanosti na své fyzické zdraví mnohem více. Naopak délka nezaměstnanosti nemá dle výsledků výzkumu vliv na důvod, proč je uchazeč registrovaný na úřadě práce. Dlouhodobě nezaměstnaní také dle odborníků postupně ztrácí zájem si nějaké zaměstnání hledat (Kebza, 2005). To se potvrdilo také dotazníkovým šetřením, které ukázalo, že dlouhodobě nezaměstnaní netráví svůj volný čas hledáním práce, ale spíše se věnují své rodině či koníčkům.

Dle údajů ministerstva práce a sociálních věcí panuje největší míra nezaměstnanosti mezi absolventy středních škol s výučním listem. Stejný trend je viditelný i na výsledcích výzkumu této diplomové práce. Značná část nezaměstnaných také pochází z řad absolventů vysokých škol, zejména bakalářských oborů (Ministerstvo práce a sociálních věcí, 2017). Tato skutečnost odpovídá i výsledkům výzkumu. Dle Buchtové (2013) je až třetina všech nezaměstnaných tvořena lidmi bez kvalifikace pouze se základním vzděláním. Lidé bez jakéhokoli nepovinného vzdělání tvoří pouze 5 % respondentů provedeného výzkumu. Ovšem čtvrtinu výzkumného souboru tvoří lidé, kteří sice mají kvalifikaci v podobě vzdělání, ale zaměstnání ještě nikdy nebyli.

Jedním z nejtěživějších problémů nezaměstnaných je nedostatek finančních prostředků. Buchtová (2013) se domnívá, že nedostatek financí často vede k přehodnocení životních hodnot. Problémy s penězi uvádí i velké množství respondentů dotazníkového

šetření. Zejména uchazeči o zaměstnání, kteří žijí sami pocítují vliv nezaměstnanosti na svou peněženku.

Kromě finančních problémů může nezaměstnaného potkat také problém udržet si svůj sociální kapitál. Ztráta zaměstnání často vede k narušení vtaů s kolegy a přáteli, v mnoha případech se ale podepisuje i na vztahy v rodině. Vliv nezaměstnanosti na vztahy s přáteli i s rodinou uvádí také Mareš (2002), ten tvrdí, že vlivem nezaměstnanosti často dochází ke změně pravidel fungování rodiny, která může vést k narušení nebo rozbití vztahů mezi jednotlivými členy. Respondenti participující na výzkumu ovšem změny vztahů v rodině spíše nepozorují. Provedené dotazníkové šetření ukázalo, že nejvíce se nezaměstnanost podepisuje na vztazích s přáteli a kolegy.

Velkým problémem na trhu práce je fakt, že mnoho občanů není v práci spokojených. Tuto skutečnost také umocňuje fakt, že lidé raději přijmou nabídku práce, kam můžou nastoupit ihned, než aby vyčkávali na lepší. Dle Buchtové (2013) jsou touto situací nejvíce ohroženy ženy, které jsou vázány starostmi o domácnost a z časových důvodů velmi často přijímají nevyhovující pracovní nabídky. Provedené dotazníkové šetření tuto skutečnost potvrdilo. Jen málo respondentů považuje za rozhodující náplň práce. Někteří odborníci domnívají, že neuspokojující zaměstnání je lepší než nezaměstnanost. Ovšem dle Cassidyho studie je patrné, že demoralizační účinky neuspokojeného očekávání mohou být pro jedince mnohem škodlivější než krátkodobá nezaměstnanost.

Dle Kebzy a dalších odborníků je nezaměstnanost úzce spojena s alkoholismem a dalšími typy deviantního chování. Dotazníkové šetření ukázalo, že k alkoholu či kouření se uchylují spíše muži, stejně je tomu tak u sebevražedných myšlenek. Tato skutečnost se shoduje s odbornou literaturou, která uvádí, že muži se cítí více stigmatizováni nezaměstnaností nežli ženy (Kebza, 2005).

Nezaměstnanost s sebou často přináší značnou stigmatizaci ze strany společnosti. Sigma přináší pocit nezaměstnaného, že pro ostatní členy společnosti je zřejmé jeho selhání a společenská diskreditace (Mareš, 2002). Také respondenti, účastníci se předkládaného výzkumu, se často cítí být okolím či partnerem nuceni najít si zaměstnání co nejrychleji, což se také podepisuje na jejich spokojenosti se zaměstnáním.

6 Závěr

Nezaměstnanost je v odborné literatuře označována jako stav, kdy osoby, které jsou schopné a ochotné pracovat nemohou najít uplatnění na trhu práce. Nezaměstnanost je přirozenou součástí tržního hospodářství, avšak pouze v přiměřené míře. Krátkodobá či přechodná nezaměstnanost nepředstavuje pro společnost problém, avšak pokud je velké množství lidí dlouhodobě a nedobrovolně bez zaměstnání, nastává problém jak pro samotné nezaměstnané, tak pro celou společnost.

Ačkoli naše společnost prošla, od doby, kdy byla součástí východního bloku, velkými změnami, je stále třeba dospět do bodu, kdy se nebude na nezaměstnané dívat jako na neschopné členy, ale bude se jim naopak snažit pomoci. Špatný psychický stav a pocit méněcennosti totiž může proces hledání zaměstnání velmi ztížit a prodloužit. Nezaměstnaní se tak mohou dostat do začarovaného kruhu, kdy jim stres, že jsou bez práce, bude stát v cestě si nějakou najít.

Překvapivě značnou část nezaměstnaných tvoří absolventi vysokých škol, zejména bakalářských oborů. Právě jim by se měla věnovat zvýšená pozornost, neboť představují velmi flexibilní a zdravou pracovní sílu, jsou ale také často velmi nezkušení a pro zaměstnavatele neatraktivní. Studenti by se tedy měli snažit zapojit do pracovního procesu již na škole a snažit se najít si brigádu, která koresponduje s jejich vzděláním a umožní jim po ukončení studia snazší přístup na pracovní trh a vstřípí jim správné pracovní návyky.

Nejvíce ohroženými skupinami, co se nezaměstnaností týče, jsou osoby s nízkou úrovní vzdělání, ženy, zejména ty s dětmi, příslušníci etnických menšin a postižení občané. Pokud státní aparát a trh práce fungují tak, jak mají, míra nezaměstnanosti se drží nízko. Státní politika zaměstnanosti v České republice funguje dobře, avšak více prostředků by se mělo vynakládat na její aktivní verzi, spíše než na pasivní. Finanční podpora nezaměstnaných je potřebná ale stát by se měl více snažit nezaměstnanosti předejít než řešit její následky. Mezery se nacházejí v nabídce rekvalifikačních kurzů, které by měly více odrážet analýzu regionálních trhu práce.

Dalším krokem, který by pomohl zlepšit nezaměstnanost v ČR je zapojení studentů do praxe. Mnoho absolventů vysokých škol má za sebou pár let brigády či práce na

částečný úvazek, která se ale ne vždy shoduje s náplní studia. Uplatnit se na trhu práce tak pak může být to absolventy velmi obtížné. Tuto situaci by zlepšila větší provázanost škol a firem.

Co se týče činnosti úřadů práce, nezaměstnaní ji často vnímají jako zbytečnou. Řada respondentů uvedla, že na úřadě práce setrvává kvůli dávkám či placení pojištění. Většina z nich však od úřadu práce očekává pracovní nabídku šitou na míru. Úřady práce se ale povětšinou snaží ponoukat nezaměstnané, aby si práci našli sami z vlastní iniciativy. Je tedy třeba zlepšit informovanost nezaměstnaných ohledně činnosti ÚP.

Finance jsou jedním z nejtěživějších problémů nezaměstnaných. Ocitnout se náhle bez finančních prostředků znamená pro každého velký problém. Tato situace by se dala vyřešit lepší finanční gramotností občanů. Je důležité lidem vštípit, že vytvořit si určitou finanční rezervu může člověku v těžké situaci vytrhnout trn z paty.

Velmi znepokojující je také zjištění, že velká část respondentů má mylné představy o činnostech Úřadu práce. Mnoho respondentů se domnívá, že registrace na ÚP, rovná se adekvátní pracovní nabídka. Problém je nejspíše v informovanosti respondentů o činnosti Úřadu práce. Pracovníci ÚP se snaží spíše ponoukat nezaměstnané, aby si práci hledali sami a dle svých představ. Je tedy nutné, aby pracovníci ÚP zvolili více individuální přístup a jasně a srozumitelně vysvětlili každému uchazeči o zaměstnání, co pro něj mohou a nemohou udělat.

Pokud se člověk ocitne bez zaměstnání, je důležité snažit se zachovat si aspoň nějaký denní režim a zjistit si všechny možnosti. Velmi nápomocné je naplánovat si další kroky, což člověku může pomoci snížit strach z budoucnosti. Nezaměstnaní by se rozhodně neměli uzavírat do sebe, důležité je o své situaci mluvit a nechat si pomoci od blízkých.

Předkládaná diplomová práce poukázala na to, že nezaměstnanost je pro člověka často velmi složitou situací, která může mít vliv jak na psychickou pohodu, tak na vztahy s okolím, výjimečně i na zdravotní stav. A ačkoli Česká republika patří k zemím s velmi nízkou nezaměstnaností, toto téma by rozhodně nemělo být bráno na lehkou váhu.

7 Seznam použitých zdrojů

- ATKINSON, J.. *An Introduction to Motivation*. The University series in psychology. Princeton, N.J.: Van Nostrand. 1999.
- BARBIERI, P. - PAUGAM, S. - RUSSELL, Helen. *Social Capital and Exits from Unemployment*. In *Welfare Regimes and the Experience of Unemployment in Europe*. Gallie, Duncan - Paugam, Serge (eds.). Oxford: Oxford University Press. 2000. ISBN 0198280394.
- BERMEO, N. *Unemployment in the new Europe*. 1st publication. Cambridge: Cambridge University Press, 2001, 367 s. ISBN 0-521-80241-5
- BROŽOVÁ, D. *Společenské souvislosti trhu práce*. Vyd. 1. Praha: Sociologické nakladatelství, 2003. Studijní texty (Sociologické nakladatelství), sv. 26. ISBN 80-86429-16-4.
- BUCHTOVÁ, B., ŠMAJS, J. a BOLELOUCKÝ, Z. *Nezaměstnanost*. 2., přeprac. a aktualiz. vyd. Praha: Grada, 2013, 187 s. Psyché (Grada). ISBN 978-80-247-4282-3.
- DEAN, Hartley - Taylor-Gooby, Peter. *Dependency culture: the explosion of a myth*. Hemel Hempstead: Harvester Wheatsheaf. 1992. ISBN 0745012256.
- DISMAN, Miroslav. *Jak se vyrábí sociologická znalost: příručka pro uživatele*. 4., nezměn. vyd. Praha: Karolinum, 2011. ISBN 978-80-246-1966-8.
- DUKOVÁ, Ivana, Martin DUKA a Ivana KOHOUTOVÁ. *Sociální politika: učebnice pro obor sociální činnost*. 1. vyd. Praha: Grada, 2013. ISBN 978-80-247-3880-2.
- FALEIDE, Asbjørn O, Lilleba B LIAN a Eyolf Klæboe FALEIDE. *Vliv psychiky na zdraví: soudobá psychosomatika*. Vyd. 1. Praha: Grada, 2010. Psyché (Grada). ISBN 978-80-247-2864-3.
- GALLIE, Duncan - VOGLER, Carolyn. *Unemployment and Attitudes to Work*. In *Social Change and the Experience of Unemployment*. Gallie, Duncan – Marsh, Catherine - Vogler, Carolyn (eds.). Oxford: Oxford University Press. 1994. ISBN 0198279175.
- EUROSTAT. *Statistika zaměstnanosti*. Wwww.ec.europa.eu [online]. 2017 [cit. 2017-2-5]. Dostupné z: http://ec.europa.eu/eurostat/statisticsexplained/index.php/Employment_statistics/cs
- HOWE, Leo. *Being Unemployed in Northern Ireland: An Ethnographic Study*. New York: Cambridge University Press. 1990. ISBN 0521382394.
- JÍROVÁ, H.: *Trh práce a politika zaměstnanosti*. Praha. VŠE 1999. ISBN 80-707-9635-9
- JORDAN, Bill, et al. *Trapped in poverty?: labour-market decisions in low-income households*. London: Routledge. 1992. ISBN 0415068673.
- KEBZA, V. *Psychosociální determinanty zdraví*. Praha: Academia, 2005. ISBN 80-200-1307-5.
- KEŘKOVSKÝ, Miloslav. *Ekonomie pro strategické řízení: teorie pro praxi*. 1. vyd. Praha: C.H. Beck, 2004. Beck pro praxi. ISBN 80-7179-885-1.

- KREBS, Vojtěch a Jaroslava DURDISOVÁ. *Sociální politika: 4., přepracované a aktualizované vydání*. Praha: ASPI, 2007-. ISBN 978-80-7357-585-4.
- KOZEL, Roman. *Moderní marketingový výzkum*. 2. vyd. Praha: Grada, 2006. 277 s. ISBN 80-247-0966-X.
- MAREŠ, Petr. *Nezaměstnanost jako sociální problém*. Vyd. 3., upr. Praha: Sociologické nakladatelství, 2002. Studijní texty (Sociologické nakladatelství). ISBN 80-86429-08-3.
- MAREŠ, Petr a Tomáš SIROVÁTKA (eds.). *Trh práce, nezaměstnanost, sociální politika*. 1. vyd. Brno: Masarykova univerzita, 2003. ISBN 80-210-3048-8.
- MARKS, Carole. *The Urban Underclass*. *Annual Review of Sociology*, 1991, vol. 17, s. 445-466. ISSN 0360-0572.
- MARUŠKA, Zdeněk. *Nenechte si líbit nezaměstnanost!: hospodářská krize a nezaměstnanost jsou odstranitelné*. [Olomouc: Z. Maruška], 2012. ISBN 978-80-260-2443-9.
- MINISTERSTVO PRÁCE A SOCIÁLNÍCH VĚCÍ. Společensky účelná pracovní místa, *Www.mpsv.cz* [online]. 2016 [cit. 2017-7-27]. Dostupné z: <https://portal.mpsv.cz/upcr/kp/jhc/apz/supm>
- MINISTERSTVO PRÁCE A SOCIÁLNÍCH VĚCÍ. Pololetní statistiky absolventů, *Www.mpsv.cz* [online]. 2016 [cit. 2018-2-2]. Dostupné z: <https://portal.mpsv.cz/sz/stat/abs/polo>
- MOŽNÝ, Ivo. *Česká společnost: nejdůležitější fakta o kvalitě našeho života*. Vyd. 1. Praha: Portál, 2002, 207 s. ISBN 80-7178-624-1.
- NAKONEČNÝ, M. *Psychologie osobnosti*. Praha: Academia, 2009. 498 s. ISBN 978-80-200-1680-5.
- NĚMEC, O., KOTÝNKOVÁ, M. *Lidské zdroje na trhu práce: vývoj a tendence v souvislosti se vstupem České republiky do EU*. Praha: Professional Publishing, 2003. ISBN 80-86419-48-7.
- OTTŮV SLOVNÍK NAUČNÝ NOVÉ DOBY: *dotatky k velikému Ottovu slovníku naučnému*. Praha: Novina, 1936.
- PLESNÍK, V. *Problém dlouhodobé nezaměstnanosti: praxe a východiska*. Krnov: Reintegra, 2006. 99s.
- POLÁCH, Ladislav. *Specifické poruchy osobnosti*. *Www.upsychiatra.cz* [online]. 2011 [cit.2016-02-10]. Dostupné z: <http://www.upsychiatra.cz/psychicke-poruchy/specificke-poruchyosobnosti/>
- ŘEZANKOVÁ, Hana. *Analýza dat z dotazníkových šetření*. 1. vyd. Praha: Professional Publishing, 2007. 212 s. ISBN 978-80-86946-49-8.
- SAMUELSON, Paul A a William D NORDHAUS. *Economics*. 14th ed. New York: McGraw-Hill, c1992. ISBN 007054879X.
- SIEGEL, Zbyněk. *Jak úspěšně hledat a získat zaměstnání*. 1. vyd. Praha: Grada, 2005. ISBN 80-247-1388-8.

SIROVÁTKA, Tomáš a Ivo ŘEZNÍČEK. *Dlouhodobá nezaměstnanost a záchranná sociální síť: (srovnávací studie tří okresů)*. Brno: Vydavatelství Masarykovy univerzity, 1995. ISBN 80-210-1246-3

SLEZÁČKOVÁ, A. *Průvodce pozitivní psychologií: nové přístupy, aktuální poznatky, praktické aplikace*. Praha: Grada Publishing. 2012. 304 s. ISBN 978-80-247-3507-8.

ŠMAJSOVÁ BUCHTOVÁ, Božena. *Nezaměstnanost: psychologický, ekonomický a sociální problém*. Praha: Grada, 2002. Psyché (Grada). ISBN 80-247-9006-8.

SVATOŠOVÁ, L., KÁBA B., *Statistické metody II*, Praha. ČZU PEF 2016. ISBN 978-80-213-1736-9.

ŠTIKAR, J. *Psychologie ve světě práce*. V Praze: Karolinum, 2003. ISBN 80-246-0448-5.

ŠVARCOVÁ, J. *Ekonomie*. 1. Vyd. Zlín: CEED nakladatelství a vydavatelství, centrum pro rozvoj ekonomického vzdělávání, 2003. 190 s. ISBN 80-902552-64

THOMAS, William Isaac. *The Unadjusted Girl: with cases and standpoint for behavior analysis*. Boston: Little, Brown, and Co. 1923.

TOMEŠ, Igor. *Obory sociální politiky*. Praha: Portál, 2011. ISBN 978-80-7367-868-5.

VÁGNEROVÁ, Marie. *Psychopatologie pro pomáhající profese / Marie Vágnerová*. Vyd. 3., rozš. a přeprac. Praha: Portál, 2004. ISBN 80-7178-802-3.

VÝROST, Jozef a Ivan SLAMĚNÍK. *Aplikovaná sociální psychologie II*. Vyd. 1. Praha: Grada, 2001, 260 s. ISBN 80-247-0042-5.

Zákon o zaměstnanosti č. 435/2004 Sb.,

8 Přílohy

Příloha č. 1 – Dotazník

Dotazník pro zkoumání psychologických a sociálních vlivů nezaměstnanosti

Vážená paní, Vážený pane,
jsem studentkou 5. ročníku na Provozně ekonomické fakultě České zemědělské univerzity v Praze, obracím se na Vás s prosbou o vyplnění tohoto jednoduchého dotazníku. Dotazník je anonymní a jeho výstupy budou sloužit k vypracování mé diplomové na téma: Psychologické a sociální aspekty nezaměstnanosti.
Za vaši ochotu děkuji.

Tereza Krůželová

- I. Zatrhněte prosím Vaše pohlaví
  - Žena
  - Muž

- II. Uveďte Váš věk

- III. Uveďte Vaše nejvyšší dosažené vzdělání
  - a. ZŠ
  - b. SŠ bez maturity
  - c. SŠ s maturitou
  - d. VOŠ
  - e. VŠ bakalářský stupeň
  - f. VŠ magisterský stupeň
  - g. VŠ doktorandský stupeň

- IV. Uveďte Váš rodinný stav
  - a. Svobodný/á
  - b. Žiji ve svazku
  - c. Ženatý/Vdaná
  - d. Rozvedený/á
  - e. Ovdovělý/á

- V. Uveďte počet dětí

- 1) Uved'te Vaši rodinnou situaci
  - Žiji sám/a
  - Žiji s rodiči
  - Žiji s partnerem/rodinou

- 2) Uved'te, jak dlouho jste nezaměstnaný

- 3) Byl/a jste v předchozím zaměstnání spokojený/á?
  - Určitě ano
  - Spíše ano
  - Spíše ne
  - Určitě ne
  - Ještě jsem nebyl nikde zaměstnán/a

- 4) Jak byste ohodnotil vliv nezaměstnanosti na Vaši finanční situaci?
  - Zlepšila se
  - Nezměnila se
  - Musel/a jsem se uskrovnit
  - Mám značné finanční potíže

- 5) Odkud pochází vaše finanční prostředky?
  - Sociální dávky
  - Úspory
  - Přivýdělek
  - Živí mě partner, rodina

- 10) Čemu se věnujete ve svém volném čase?
  - Rodina
  - Koníčky a záliby
  - Vzdělávání
  - Rekvalifikace a hledání nového zaměstnání
  - Jiné _____

- 6) Pociťujete vliv nezaměstnanosti na Vaše fyzické zdraví?
  - Spíše ano
  - Rozhodně ano
  - Spíše ne
  - Rozhodně ne

7) Pokud ano, uveďte, jaké příznaky pocítujete.

- Nespavost
- Bolesti hlavy
- Úbytek nebo přírůstek váhy
- Poruchy zažívání
- Únava
- Větší náchylnost k onemocnění
- Jiné _____

8) Pocítujete vliv nezaměstnanosti na Vaše psychické zdraví?

- Rozhodně ano
- Spíše ano
- Spíše ne
- Rozhodně ne

9) Pokud ano, uveďte, jaké příznaky pocítujete

- Depresivní pocity
- Úzkost
- Snížení sebevědomí
- Stres
- Nervozita
- Jiné _____

10) Pocítujete v souvislosti s nezaměstnaností, změny ve Vašich vztazích s okolím?

- Ano
- Ne

11) Pokud ano, označte na škále, jaké

- Vztahy v rodině
- Vztahy s přáteli
- Vztahy ve společnosti

12) Kdo je v této situaci Vaši největší oporou?

-----

13) Začal/a jste se v důsledku nezaměstnanosti uchýlovat k následujícím?

- Kouření
- Alkohol
- Přejídání
- Drogy a jiné návykové látky
- Impulzivní nakupování
- Cvičení
- Jiné _____

14) Co očekáváte od Úřadu práce?

- Jsem tu přihlášen jen kvůli dávkám a pojištění
- Mám zájem o rekvalifikaci
- Mám zájem o poradenský program
- Čekám, že mi tu najdou práci
- Jiné _____

15) Jak byste ohodnotil/a činnost Úřadu práce?

- Jsem velmi spokojený/á
- Neočekávám, že by mi ÚP mohl pomoci
- ÚP bych vytkl/a: _____
- ÚP bych pochválil/: _____

16) Jaká je Vaše motivace, hledat si zaměstnání?

- Peníze
- Chci se realizovat
- Doma se nudím
- Rodina/partner to vyžaduje
- Jiné _____

17) Cítíte povinnost, být zaměstnaný/á?

- Ano
- Ne

18) Na základě čeho se rozhodujete, zdali pracovní nabídku přijmete?

- Plat
- Dostupnost/dojíždění
- Co nejrychlejší možnost nástupu
- Jiné _____

Příloha č. 2 – Přepis rozhovorů

Paní S.

Jak dlouho jste nezaměstnaný?

Bez práce jsem od loňského (2017) září.

Co bylo důvodem ukončení Vašeho předchozího zaměstnání?

Pracovala jsem ve firmě asi 5 let. Bohužel došlo k nějakým škrtnům v rozpočtu a někdo musel, jak se říká z kola ven. No a já jsem často doma s dětma na OČR, takže proto jsem musela odejít.

Jak byste popsal/a vliv nezaměstnanosti na Váš život?

Tak největší vliv to má samozřejmě na naši peněženku. Já jsem sice zdaleka nevydělávala tolik jako manžel ale i těch pár tisíc je znát. Navíc jsem teď pořád sama doma, děti chodí do školy, moje kamarádky do práce a já často nemám do čeho píchnout. Všechno už mám uklizené jak před Vánoci, už mě to nebaví. S manželem se teď taky dost často hádáme, mám občas pocit, že mi to vyčítá. Přijdu si jako bych byla líná a neschopná, že jsem bez práce už takhle dlouho. Jo a taky jsem přibrala 7 kilo.

Co se týče vlivu na mé zdraví tak kromě těch špeků ještě špatně spím. Někdy celou noc jen ležím a poslouchám, jak manžel chrápe, a přemýšlím, co budu dělat. Taky mám mnohem méně přátel. Mnoho lidí, které jsem považovala za přátele, už teď na mě nemají čas, zjišťují, že když si nemůžeme povídat o práci, není o čem. To mě hodně mrzí.

Jakým způsobem si snažíte najít zaměstnání?

Když mě v Září vyhodili, řekla jsem si, že do konce roku to nebudu nějak intenzivně řešit, že se určitě něco najde. Nejdřív jsem se ptala po známých a kamarádech ale nikde nic. Teď od nového roku jsem začala hledat doopravdy. V současnosti spoléhám na Úřad práce, ale tam mi zatím moc nepomohli. Přijde mi, že tu každého berou, jakože vlastně ani žádnou práci nechceme a když ano, máme si ji najít sami. Žádný přínos za ty dva měsíce není.

Co je pro Vás klíčové při rozhodování, zdali pracovní nabídku přijmete?

Určitě bych chtěla práci, kde mi budou ochotni vyjít vstříc, co se děti týče. Protože sice kariéra je hezká, ale já jsem hlavně máma a to si musí někteří zaměstnavatelé uvědomit. Prostě když má dítě horečku tak práce musí stranou. No a taky samozřejmě roli hraje plat, a jak blízko domů bych to měla. Nehodlám vzít první nabídku, která se namane, nestudovala jsem ty tři roky ve škole pro nic za nic.

Jak byste ohodnotil/a činnost Úřadů práce?

Jak jsem řekla, zatím nic moc. Byla jsem tu třikrát a paní se mě snaží akorát dohnat k tomu, abych sama posílala životopisy a hledala. Trošku jsem doufala, že tu mají nějakou databázi volných míst a ona mi řekne, které se pro mě hodí. Taky je to tu takové neutěšené a ošklivé. Člověk si přijde, jako by tu byl za trest, jako by nemít práci bylo něco strašného. Takhle to vidí i spousta mých známých, jako by pracák bylo sprosté slovo.

Proč si hledáte zaměstnání?

Nechci sedět doma a štrikovat ponožky. Taky nechci být v té kategorii „máma v domácnosti“. Nechci, aby si o mně lidi mysleli, že jenom sedím doma a utrácím manželovy peníze. Ženská v dnešní době by měla mít svoji práci a své peníze, ne být závislá na chlapovi. Já jsem celý život, kromě mateřské, chodila do práce, přijde mi to úplně normální a samozřejmé. Moje maminka i její maminka chodily celý život do práce.

Pan O.

Jak dlouho jste nezaměstnaný?

Dlouho, už to bude nějakých pět let. Já už sem vlastně chodím jen tak ze zvyku, nečekám, že by mi tu pomohli.

Co bylo důvodem ukončení Vašeho předchozího zaměstnání?

Nelíbilo se mi tam, každý ráno brzo vstávat a maširovat do továrny a prachy mizerný. Člověk aby si z toho uhnal vředy nebo tak něco. Pracovat by se sice mělo ale žejo zase všeho s mírou. Člověk by neměl chodit do práce, kde ho to nebaví a kde je nerad, protože o čem ten život pak je žejo. Připadal sem si tam vždycky jako tupá ovce.

Jak byste popsal/a vliv nezaměstnanosti na Váš život?

Já už jsem bez práce tak dlouho, že už ani nevím. Jako hned jak jsem skončil tak mi chyběla ta vejplata žejo, ale naštěstí brácha a rodina se o mě vždycky postarají. A pak když sem si zařídil kapesný vod státu (smích) tak už to bylo lepší a teď se mám dobře.

Občas dělám nějaký melouchy pro kámoše, ale to bych Vám tady asi neměl říkat, žejo. Jinak jsem spokojenej, mám svůj pokoj, televizi a počítač, tam se člověk zabaví na celej den a pak jde večír člověk na pivko a je to v pohodě.

Já si nemyslim, že by člověk měl pracovat, když nechce. Teda jako já pracovat chci, ale zase nechci dělat vocasa kdoví komu žejo. A to že chlap musí chodit a vydělávat, to už je dneska podle mě přežitý, dyť spousta chlapů chodí na mateřskou, sem o tom četl.

Jakým způsobem si snažíte najít zaměstnání?

No chodim sem na pracák, aby mi něco našli. Oni teda moc nehledají, paní mě nutí, abych vyplňoval každej měsíc takovej papír, jmenuje se to Individuální akční plán, to je dobrý jméno co. No a každej měsíc mám za úkol, že musim poslat tři nebo čtyři životopisy a napsat to do toho papíru. Já to teda někdy šmelim ale i když to někam fakt pošlu, tak se mě nikdy nikdo neozve. Podle mě už jsem bez práce moc dlouho a ty šéfy to pak odradí, když to vidí, že od 2013 jsem doma.

Co je pro Vás klíčové při rozhodování, zdali pracovní nabídku přijmete?

No spousta věcí, hlavně plat a pracovní doba. Protože chodit někam vod nevidim do nevidim za pár korun to je nic moc. Já sice nemám žádný ty vejšky ani maturitu ale zase pracant jsem dobrej. No a zatím jsem nenašel nic, co by mě vyhovovalo.

Jak byste ohodnotil/a činnost Úřadů práce?

Já sem spokojenej, paní je na mě vždycky hodná a můžeme bejt rádi, že tu něco takovýho máme. Sice mě nutěj dělat ten akční plán, ale zase mi platěj sociální a zdravotní, tak to za to stojí.

Proč si hledáte zaměstnání?

No hledám si, co kdyby se našlo něco dobrýho žejo. A taky když chlap řekne, že je nezaměstnanej, tak na něj lidi koukaj divně. Protože dřív to bylo nemyslitelný, že by člověk

neměl práci, kdo byl doma tak byl divnej. A asi to v těch lidech zůstalo, ale teď už tady máme demokracii přece a lidi si můžou dělat, co chtěj.

Já si myslím, že je lepší, když je člověk doma a je spokojenej, než abych makal a makal a byl celý život uhnanej a nevyspanej. Já znám spoustu chlapů, co si třeba udělali děti a musej je uživit žejo, proto já radši žádný děti nemám, to je strašná zodpovědnost a já jsem taková mladá duše.